

Hajdúsági Tükör

9. évfolyam 3. szám

2016. szeptember 13.

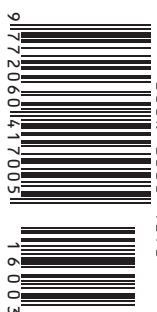
Kulturális és közéleti magazin

450 Ft

A tartalomból:

Polgármesteri köszöntő	2	Magyar huszárok Mexikóban	14
Bemutakozik Bodogán László	3	Hajnal a körúton	17
Egy emlékmű története	5	Hulladékgyártás európai színvonalon	18
Weeber Luca Borbála versei	9	Napforduló	20
Mozaikok Sántha Antalról	10	Dal a vérről	21
		Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep	22

ISSN 2060-4123

16003

Polgármesteri köszöntő

Tisztelt Böszörményi Polgár! Tisztelt Olvasó!

Köszöntöm Önt jeles ünnepünkön, Hajdúböszörmény Város Napján!

Négyszázhet éve, szeptember 13-án kelt Nagyváradon Báthory Gábor nagyságos fejedelem kiváltságlevele, amely a kállói hajdúkat Kálló tízezer holdja helyett -100.000 forint „felülfizetésével” a fejedelem javára - Böszörmény 40 ezer holdja birtokába juttatta. A hajdúk rátelepültek az új lakóhely gyér népességére, hamarosan megszerezték Zelemér, Szentgyörgy és Vid birtokait is. Ez a lakóhelycsere sikeres vállalkozás volt, azonban ára is magas volt: délebbre, a török hódoltság határára kerültek, a Partium védelmére. A hajdúk karddal és hűséggel szereztek kollektív nemességet Bocskai István fejedelem szabadságharcában, s kapták meg Kállót a megtelepedésre, s fegyverrel és vérükkel szolgálták az erdélyi fejedelmeket, munkájukkal gazdagították közösségüket és a „Kishazát” Böszörményben is. Báthory Gábor fejedelem pontosan tudta, hogy a harcban, hűségben és munkában próbált hajdúk áttelepülése szükségszerű lépés a megmaradt ország védelmére.

Petőfi Sándor „A nép” című versében épp ezt a kettős feladatot emelte ki, amikor így írt: „Egyik kezében ekeszarva, / Másik kezében kard, / Így látni a szegény jó népet, / Így ont majd vért, majd verítéket, / Amíg csak élte tart.” Valóban, védték a hazát a portyázó törökkel szemben, számos csatamezőn estek el, sebesültek meg, de az egymást követő generációik megoltalmazták hazánk észak-keleti csücskét az iszlám hódítástól. Őseink több, mint négyszáz évig megtartották és gazdaggá tették a várost, amelyet mi örököltünk. Örököltük őseink hitét, a keresztény szellemet és értékeket, a küzdeni tudás képességét, a harcos kitartását és önfeláldozását, a család megbecsülését, a tudás és megismerés folytonos szükségérzetét. Örököltük a böszörményi határ kiváló termőföldjét, erdeit, legelőit, a termőföld ismeretét, a környezetünk, a természet megbecsülését, a közös hajdú-sorsunk és szabadságunk vállalását. Minden nemzedék gazdagabbá tette a várost, újabb és újabb értékeket halmoztak fel: templomok, iskolák, új utcák és terek, középületek épültek, egyre szebbé, emberibbé, élhetővé vált városunk.

Nem kívülről érkeztek idegenek, és formálták a város arculatát, a böszörményi polgár keze munkája, kitartása, értelme, a város iránti szeretete emelte a várost és kultúráját a nagyvárosok rangjára, tette híressé szerette Európában Siilinjärvitől Montesilvanoig, Valdajtól Krasnik-ig, Gyergyóalfalutól Trogirig.

Holló Barnabás „Bocskai István” emlékműve örök mementó a város agóráján. A Kiss István alkotta hét hajdú-város Bocskai téri szobra, a „Táncoló hajdúk” még a zord időkre, véres csatákra, a szilaj hajdú-legényekre emlékeztetnek minket. A Kosina László által alkotott Kálvin téri „Őseink” kettős szoboralak a harc és bátorság, a tudás és béke négyszáz éves együttélését szimbolizálja. Az utóbbi száz évben Hajdúböszörmény lakossága is megélt két világegyeztet, forradalmat és rendszerváltást: Gách István I. világháborús emlékműve, Varga Imre II. világháborús emlékműve, az 1956-ra figyelmeztető Dávid-ja városunk áldozataira hívja fel a figyelmet. A szobrok/emlékművek „jelek” nem csak ünnepeken, de a mindennapokban is. Az itt élő ember böszörményi, hajdú és magyar identitását erősíti, eleveníti meg. Városunk a hű emlékezés városa is, számtalan emlékmű, emléktábla, szobor szólít meg mindennapi utunkon, s mondja el, kik vagyunk, kik voltak az őseink, mivel tartozunk a Hazának, a Városnak.

Ma a munkában, gazdaságban, a böszörményiek szorgalmában, a jövőért történő

közös gondolkodásban, az egyre szélesedő lakossági jó ellátásban, tanulásban és tudásban, műveltségben, a településünk folytonos szebbé válásában érzékeljük az összetartozás tudatát, azt, hogy harmincegyezer száz szív egyszerre dobban.

Huszonhét évvel a rendszerváltás után új veszélyek támadnak, félelmet keltő felhők gyülekeznek fölöttünk: apáink öröksége, városunk keresztény alapú értékrendje, nyelvünk és kultúránk tűnhet el a modern kori népvándorlás áradatában. Legyünk éberek, ne legyen hiábavaló őseink elfolyt vére, négyszáz év szorgos munkája! Kötelességünk, hogy gazdagabb várost, értékeket megtartó Hajdúböszörményt adjunk át gyermekeinknek, unokáinknak!

Kiss Attila
polgármester

Varga Gyula

Bemutatkozik Bodogán László

Ez év júliusában új görög katolikus parókus került a hajdúböszörményi Görög Katolikus templomhoz. Bodogán László Pécsről érkezett, ott töltötte legutóbbi szolgálati éveit. A híre már megelőzte őt: halottuk, hogy hosszabb lesz a haja, mint a volt papnak, hogy nagyon szeret motorozni és hogy négy szép gyermeke van. Én személy szerint is érintett voltam az ügyben, mert a nagyobb lányom révén már távolról ismertem a tisztelendő úr feleségét, aki szomszéd faluban nőtt fel Bökönyben, az én szülőfalum, Geszteréd mellett.

Talán nem mindenki tudja, mi fán terem a görög katolikus egyház, s a teljesség igénye nélkül mondhatjuk, hogy az 1054-es nagy egyházszakadás után 1442-ben aláírt az utolsó görög származású kijevi pátriárka a ferrara-firenzei zsinaton egy uniós szerződést a római katolikus egyházzal, amelyet sikerült is kihirdetnie Kijevben, ám a moszkvai nagyhercegség ellenállása miatt csak az 1596-os breszti uniós szerződés szentesíthette azt. A görög katolikusok a katolikus egyházhoz tartoznak, ám a szertartásrendjük, liturgiájuk több helyütt is eltér attól, egyházjogilag Rómához tartoznak, amit meg erősít és fenntart a hitbéli egység, de az ortodox örökség mélyen jelen van templomaikban. A tisztelendő úrral a fentebb említettek miatt közvetlenebb hangulatú interjút készítettem, amely –nagyjából– így hangzott el:

Hol születtél és milyen családban nőttél fel?

Nyíradonyi vagyok, szüleim egyszerű emberek voltak, egy öt gyermekes családban nőttem fel, majd középiskolai tanulmányaim után a papi hivatás felé fordultam, így aztán elvégeztem az ehhez szükséges felsőoktatási tanulmányokat is.

Milyen helyeken szolgáltál eddig?

Először Balsán egy évig, majd Nyíregyházán szolgáltam káplánként három évig, majd egy éves abodi kitérő után Pécsre helyeztek 1998-ban. A nyíregyházi szemináriumi éveim alatt ismertem meg a feleségemet, úgyhogy ezek az évek örökké emlékezetesek maradnak számomra. Miután eldöntöttük, hogy összeházasodunk, el is vettem feleségül, hiszen a mi egyházunkban a pappá szentelés előtt meg kell történnie az esküvőnek, utána már nem nősülhet felszentelt pap.

Úgy tudom, hogy a Dunántúlon jóval kevesebb görög katolikus él, mint itt keleten, milyen terület tartozott hozzád a pécsi éveid során?

Valóban így van, azonban görög katolikusok szinte mindenütt jelen vannak, csak jóval kevesebb lélekszámú egy-egy közösség. Éppen ezért pécsi munkám során nagyon sokat utaztam Baranya, Tolna sőt Somogy megyében, egészen a Balatonig a mi paróki-

ánkhoz tartozott minden település. Az ezzel járó nehézségek természetesen meg voltak, ugyanakkor nagyon szép emlékeim vannak ezekről az évekről. Pécsen volt görög katolikus kápolna, ott tartottunk szertartásokat, más településen az ott többségben élő római katolikusok templomait kaptuk kölcsön egy-egy görög szertartás erejéig. Gyermekeim is Pécsen nőttek fel, kivéve persze a legkisebbet, aki még most készül iskolába.

Milyen érzés hazatérni újra Kelet-Magyarországra?

Egyrésztől nagyon szerettem Pécsen, másrésztől viszont közelebb kerültem a rokonokhoz, és a családhoz azáltal, hogy Böszörménybe jöttünk. Egyébiránt ez nem volt kérdés, hiszen Tisztelendő Érsek Atya, Metropolitánk, egy rövid egyeztetés után mindösszesen egy levelet küldött, amelyben tudatta, hogy szolgálatomat ezentúl Hajdúböszörményben kell folytatni, s mivel egy papnak mindig az egyház szolgálatában kell állni és alázatosan teljesíteni kötelességét, elindultunk...

Nagyon tetszett a bemutatkozó miséd, különösen az, amikor azt mondtad a hívőknek, hogy mindig mindent úgy kell közölni, hogy a másik elé állunk és a szemébe megmondjuk, mert emberi szóval mindent el lehet intézni.

Nézd, ez valóban nem volt kérdés számomra, úgy gondolom, hogy felnőtt emberek egymás között meg tudnak beszélni bármit, ami a szívüket nyomja. Ha nem értünk egyet valamiben, az sem baj, de világossá kell tenni az álláspontunkat.

Gyönyörű volt a papszentelés is, amely július 25-én, hétfőn történt...

Valóban nagy öröm volt számomra, hogy egy böszörményi illetőségű kispapot ebben a templomban szentelt fel tiszteletreméltó Fülöp Atyánk, és ahogy mondod, a szertartás végzése és emelkedettsége méltó volt ehhez az ünnepi alkalomhoz, amint annak is nagyon örültem, hogy olyan sokan eljöttek.

Volt-e kételyed pályafutásod előtt vagy során hivatással kapcsolatban?

Természetesen. Miután emberek vagyunk, mindenki kételkedhet a cselekedeteiben, gondolataiban, döntéseiben. Mégis azt hiszem, hogy erre a feladatra nagyon nehéz vállalkozni és úgy gondolom, hogy itt is Jézus Krisztust kell követnünk, aki azt mondja a Márk evangéliumának 2.17 részében, hogy „Nem az igazakat jöttem hívni, hanem a bűnösöket bűnbánatra.” A mai korban talán még fontosabb is ez a gondolat, mint hinnenk. Éppen ezért böszörményi éveimben az Úr Isten segítségével szeretném a lelki építkezést legfontosabb feladatommak tartani, mert épületeink vannak, van gyönyörű templomunk, de a lelket is meg kell erősíteni, hiszen a falak leomolnak, de a lélek a halhatatlanságra törekszik.

Pál Nagy Balázs

Adalékok az első világháborús hősök emlékszobrának történetéhez

A Közszolgálati Füzetek nemrégiben megjelent 10. számában olvasható a Husvéth András és Szikla Gergő által írt, „I. világháborús hősi emlékművek a Hajdúságban” című tanulmány. A szerzők levéltári iratok (MNL HBML HbFL V.B. 76/c. 97.d. 5602/1914) alapján tárják fel – többek között – a hajdúböszörményi Hősök Szobra megszületésének történetét.

Létezik azonban egy párhuzamos történet egy másik szoborról, amelyről – úgy tűnik – nem került a levéltárba semmilyen dokumentum. Talán nem is tudnánk egykori létezéséről, ha a családom nem őrzi több, mint 90 éven át a fényképét és az ebben az írásban bemutatásra kerülő leveleket és újságkiadvásokat.

Ahogy az említett tanulmány írja – és saját levéltári kutatásaim megerősítik – 1924. szeptember 24-i keltezéssel „tiszteletteljes kére-

lem” kerül a „Tekintetes Városi Képviseletestülethez”. A beadványt első helyen Bakóczy Endre református lelkész írja alá, majd Debreczeni Sándor, Forgács János, Takács András és Uzonyi Gábor böszörményi lakosok. Kéri, hogy „városunkban a hősök emlékoszlopa vagy szobra mielőbb felállítsassék, és ünnepelesen lelepleztessék”.

Az aláírók kérésüket a következő hivatkozással nyomatékosítják: „Városunk országgyűlési képviselőjétől, Nagyméltóságú Szomjas Gusztáv úrtól ezen célra a napokban Egymillió korona lett felajánlva, és Nagytiszteletű Bakóczy Endre úrhoz címzett levelében említést tesz az emlékmű mielőbbi felállításáról.”

Szomjas Gusztáv adományáról egy fiatal városházi tisztviselő már hat héttel korábban tudomást szerez. Egyik Párizsba küldött levelében így ír:

Hajdúböszörmény, 1924. augusztus 11.

Nagytiszteletű Bakóczy uram elővesz, hogy ma reggel 7 óra előtt „lípjek” be hozzá, mert egy csomó írás vár rám. Már tegnap is lesett rám, hogy átadja. Ma reggel bementem, és a markomba adta. Szomjas Gusztáv képviselő 1 millió koronát felajánl a hősök szobrának felállítására, és kéri Bakóczyt, hogy induljon meg ebben az ügyben mint aki a böszörményi lapnak szemleli vezetője.

A fiatal tisztviselő a nagyanyám, Nagy Erzsébet, a levél címzettje pedig a vőlegénye: a nagyapám, Pálnagy Zsigmond, aki abban az időben Párizsban él.

Felmerül a kérdés: milyen szoborra adja a pénzt Szomjas Gusztáv 1924 nyarán? Egyáltalán létezik-e konkrét szoborterv másfél évvel a hivatalos szoborpályázat megelőzve? Miért tájékoztatja sürgősen Nagy Erzsébet a nagyapámat Szomjas felajánlásáról?

Okosabbak leszünk, ha vizsgálódunk az időben még két hetet. Akkor ad postára egy levelet Pálnagy Zsigmond Párizsban, amelynek fennmaradt a másolata:

Pálnagy Zsigmond Szomjas Gusztávhoz, Hajdúböszörmény országgyűlési képviselőjéhez Párizs, 1924. július 29.

Méltóságos Uram, bocsánatot kérek Öntől már mindjárt az első szavammal, hogy ismeretlenül zavarom levelemmel. Teszem pedig ezt azért, mert Ön szülőföldemnek, Hajdúböszörménynek a képviselője. Legyen szíves, olvassa végig leveletem, és kérem, azután tegyen belátása szerint.

A nevem Pál-Nagy Zsigmond, a foglalkozásom pedig festő és szobrász. [...] 16 éves voltam, amikor mindenkitől elhagyatva, 1913-ban, mint csizmás, parányi gyerek, Pestre mentem, és beiratkoztam az Országos Iparművészeti Iskola festő szakára, ahol 1914-ig az iskola jobb növendékei közé tartoztam. 1914-ben, amikor az oroszok a Kárpátokban voltak, önként katonának mentem, és mint vadászhadnagy végigküzdöttem a világháborút, amely időből 34 hónapot az első vonalban töltöttem el. 1918-ban visszamentem Pestre, hogy tanulmányaimat tovább folytassam, de a rossz iskolai viszonyok és a forradalmi zava-

rok miatt nem tudtam azt végezni. Külföldre mentem. [...]

Még csak annyit akarok hozzáfűzni, hogy 16 éves korom óta véres verejtekkel, és minden lépést megszenvedve megyek előre. Voltam mosogató, inas, hordár és pincér, de voltam festő és szobrász is. Soha, senkitől egy koronát ajándékba nem kaptam, mert kérni nem tudtam, és nem akartam Júdás-alamizsnát elfogadni. [...]

Most, amikor egy francia-spanyol üvegés mozaikgyártól meghívást kaptam itt Párizsban, és akik állandó szerződést kínálnak abban az esetben, ha honosítatom magamat, Önhöz fordulok, mint szülővárosom képviselőjéhez. Nem akarom, nem szeretném lekötni magam külföldön, mert ez elszakadást jelentene szülőországomtól. Legyen Ön segítségemre, hogy hazamehessek.

Én megcsináltam Hajdúböszörmény hadi emlékszobrának a tervét, amelynek fényképét itt el is küldöm Önnek. Most arra kérem Önt, hogy hasson oda, hogy szülővárosom ébredjen fel tespedéséből, és gondoljon arra, hogy elesett fiainak szobrot állít. Ha Ön ezt meg tudja tenni, én megpályázom azt a szobrot [...]. Szerephez akarok ezzel jutni Magyarországon, hogy elkezdhessem a munkám, mert nekem odahaza senkim sincs, akire támaszkodhatnék az első, nehéz időkben. Mosogatóni és hordárkodni nem szeretnék éppen szülőországomban. [...]

Én örökre hálás lennék Önnek, ha nem tagadna meg tőlem némi erkölcsi támogatást, hisz Önnek esetleg csak egy szavába kerülhet az.

Kérésemet még egyszer a méltóságos uram szíves jóakarására bízom: Pálnagy Zsigmond, festő

Alig három nappal korábban a böszörményi hetilapban egyhasábos cikk jelent meg Hőseink emléke címmel. Az írás Pálnagy Zsigmond szobortervéről tudósít:

A Hajdúböszörmény és vidéke cikke 1924. július 26.

[...] Városunk előljáráóságában, és a nagy közönségben sem hiányzik hőseink emléke előtt való áldozásra a készség. [...]

Ismeretes ez a terv, amely a főgimnázium előtti kertben, a keleti szegletnek erre kiválóan alkalmas helyén szándékozik felállítani ezt az emléket, olyat, amely a hősök

dicsőséges tettehez, a város és az utódok halálához és kegyeletéhez méltó leendő. [...] A kivitelre nézve nagy könnyebbség gyanánt mutatkozik az a kedvező ajánlat, melyet városunk szülötte, Pál Nagy Zsigmond, jelenleg Párisban élő festő és szobrászművészünk tett. Ő szülővárosa iránt való szeretetből, lelke nemes indíttatásától vezérelve elkészítette az emlékmű tervét rajzban, és ingyen felajánlotta a városnak. Ezt a tervet a párisi kiállításon kedvező kritikával fogadták, s bizonyára itthon is kiállanának az elfogulatlan bíráló szigorúságát. [...]

Ragadjuk meg a kínálkozó alkalmat, lépünk ki a hallgatás tepesztő völgyéből a cselekvés útjára, tegyünk eleget hőseink emlékének tartozó kötelességeinknek, állítsuk fel az emlékművet, hirdetőjét halánknak, buzdítóját ifjúságunknak!

A kezdeményező lépéseket az előjáráságtól várjuk. [...]

Ez által juthat megvalósulásra a közönség általános óhajta!

Bár a cikk nincs aláírva, szerzője minden bizonnyal Bakóczy Endre. Az alábbi levélrészlet legalább is erre utal:

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. július 31.

Ma kaptam 26-iki leveled, s benne az újságcikket. Végre, hogy Bakóczy uram kinyitotta a száját.

Pálnagy Zsigmond akkor már évek óta külföldön él, így sok mindenről nem tud, ami Böszörményben történik: nem ismeri az 1914-ben született közgyűlési döntést, amely a hősi halottak emlékére felállítandó emléktábláról illetve emlékoszlopról (még szederliget is szóba kerül) rendelkezik. Nem ismeri az időközben elhunyt Holló Barnabás emlékműtervét, nem tud a „szoborbizottság” és a „szoboralap” létéről, a már javában folyó adománygyűjtésről. A városházán felállítandó hatalmas emléktáblákról is kévsé szerez tudomást.

Nem tudja, hogy Füredi Rikárd debreceni szobrász – a budapesti Millenniumi emlékmű szoborcsoportjának egyik társalkotója – már 1922. június 26-án felajánlja „Hajdúböszörmény városa Tékintetes Tanácsának” a város „világháborúban elesett hős polgárainak dicső emlékét” megörökítő „szoborművet”.

Nem is lenne ez különösebb baj, ha Nagy Erzsébet időben és megfelelően tájékoztatja mindenről – de ez csak részben történik meg.

Az, hogy az elesett hősöknek szobor formájában emléket kell állítani, Pálnagy Zsigmond önálló, a böszörményi eseményektől teljesen független gondolata. A Szomjas Gusztáv által tett felajánlás 8 hónapnyi alkotóes szervezőmunka eredménye.

Pálnagy Zsigmond először 1923 őszén osztja meg ötletét – akkor még csak leendő – menyasszonyával:

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1923. november 29.

Ha Hajdúböszörmény nemes város elhatározná magát, vagy nyakas fiait megszállná a jó lélek, és a háborúban elesett fiainak szobrot, vagy emléket akarna állítani, okvetlen – és ezt nagyon kérem – értesítsen erről engem! Maga a városnál dolgozik úgyis, és így értesülve van quasi mindenről, írja meg azt nekem rögtön a tervbevitel, vagy pályázat kihirdetése után. [...] Ezt a dolgot tehát meg akarom pályázni. Nem engedem, hogy addig, amíg esetleg én is helyt tudnék állani, egy idegen munkája kerüljön városom valamelyik – újabban parkozott – terére.

Nagy Erzsébet Pálnagy Zsigmondhoz Hajdúböszörmény, 1923. december 2.

A pályázatról, ha lesz, és úgy tudom, lesz egy lovas szoborról szó, rögtön megírom.

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1923. december 17.

Most, hogy a böszörményi szoborügy jött, irtam [milánói barátomnak, Andrea] Pattaynak, hogy küldjön nekem egypár fényképet az olasz hadiemlékekről, és ehelyett érkezik egy 14 oldalas levél, melynek a végén bocsánatot kér, hogy egypár napi késéssel tehet kéresemnek eleget, megvárja január 1-jét, hogy a Domenica del Corriere 1922 és 23 összes számát egybekötve elküldhesse nekem.

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1923. december 18–19.

Itáliából mintegy 150 drb. Corriere jött kb. 700–800 fényképpel. Az ügy itt jól halad, és ez a tervem mindennek a dacára erős.

Időközben Nagy Erzsébet – lehetőségeihez mérten – nyomozásba kezd, és az eredményt megosztja vőlegényével:

Nagy Erzsébet Pálnagy Zsigmondhoz Hajdúböszörmény, 1923. december 18.

A szobornak feltétlenül lovas szobornak kell lenni, mert aki az alapítványt tette, ezzel a kikötéssel tette. Az alapító Somossy Béla polgármester, aki elhalt 1 éve. A szobornak a gimnázium előtt kell állni, ezzel van letéve az alapítvány, az öreg a hősi halált halt huszárőhadnagy fia emlékére tette.

– Lovas szobornak kell lenni – mondta egyszer az öreg egy banketten, ahol én is ott voltam és hal-

lottam –, kifejezésre kell juttatni a magyar harcosnak lova iránti szeretetét.

Somossy Béla 1917-ben letett 55000 koronát, ami akkor szép pénz volt, lehetett rajta venni 2200 métermázsza búzát. És múlt az idő, eljött a katasztrófa. A pénz még ma is megvan, de nincs már értéke semmi.

A levél állításait fenntartással kell kezelni. Somossy Béla 1917-ben nem tudhat semmi biztosat a fiáról: a halotti anyakönyv szerint dr. Somossy József zászlóst 1921. november 13-án nyilvánítják hivatalosan holttá. A félreértés oka az lehet, hogy az elhalálozás időpontját 1917. december 31-re teszi a járásbírósi határozat. Elgondolkodtató az is, hogy 55000 korona 1917-ben irreálisan nagy összegű alapítvány lett volna az akkori jövedelmekhez és a pénz vásárlóértékéhez képest. Összehasonlításképpen: 1918 őszén egy magasabb hivatalnok 400–500 koronát keresett havonta. (Bihari Péter: 1914 – A nagy háború száz éve, Kalligram Kiadó, 2015)

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1923. december 25.

Ha a böszörményi szoborügy így áll, az csak nekem jó. A Somossy-alapítvány az nem számít, az még 5 kocsi földre sem elég ma. Ha a böszörményi polgárok még nem gondolnak rá, az sem baj, mert akkor én időt nyerek csak ahhoz, hogy én hozzam fel rájuk a figyelmet egy hősök emlékére felállított szobornak.

Nagyapám következő pár hete lázas alkotómunkával telik: a szobor 40 cm magasságú modelljét mintázza. Mellette a huszonévesek hevével, naivságával és lelkesedésével szervez, de egy óriási hibát követ el: magánakcióként kezeli az ügyet. Az óriási távolság dacára végig a saját kezében akarja tartani a dolgok menetét, és nem tereli hivatalos útra – a polgármester vagy a közgyűlés elé – a tervet. Következő levelei magukért beszélnek:

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. január 11.

A szobor készül, a figura már meg is van mintázva 40 centiméteres nagyságban. Még nincs készen, de már mozog, él, és itt áll előttem az asztalon, mikor ezt a levelet írom. Tudod, hogy ez a tervem nagyon komoly, sőt annyira komoly, hogy ha te mellém állsz és segítségre lelsz, akkor mához egy évre már dolgozni is fogunk Böszörményben. [...]

Először is megszerzed az ügyünknek egy pár jobb, bizalmasabb barátnódet, akik segítsé-

gedre lesznek majd. Aztán mikor ez megvan, szépen megírod nekem, hogy kik azok, és kikben mennyire lehet megbízni. Meg fogod írni a böszörményi komoly ifjúsági egyesületeknek a vezetőik nevét. Ha van azok között régi barátom, én érintkezésbe lépek velök. Ha ezeket az urakat meg tudom szerezni magamnak, akkor még a tavaszon fogunk, fogtok rendezni, csinálni pár mulatságot a szobor javára. A nyáron, aratás után mindjárt – a városi engedélyt kijáratom valakivel – gyűjtést rendeztetek, de csak terményben. Úgyszintén ősszel is. A gyűjtési eredményeket hírlapilag köszöntetem meg, egy pár jobb adakozóhoz cikket íratok, ami által azt akarom elérni, hogy minél több jó adakozó legyen. [...]

Ha netalán [P. Balogh] Ákos önként felajánlaná munkáját, akkor írok Kelemen [Győző]nek is. Kelemen kis, csizmas koromban jó barátom volt, megpróbálok visszaszerezni. Ákost tudom annyira okosnak, hogy ötleteket fundál ki, de Ákos végtelen lusta. Kelemen, az valamikor nagy nöcsábász volt, most ráérvőszakolom, hogy hódítson meg nekem egy párat, hogy azok aztán hódítsák meg a fiúkat.

Ha nem volnék olyan messze, de különösen ha nem félnék a visszautazás nehézségeitől, hazamennék, és rendeznék Böszörménynek egy olyan álarcosbált, amilyen Böszörményben még nem volt, és ami nagy hasznot hozna. De én ezt ma nem tehetem meg. Schmidt Frici valamiért húzza az orrát, így oda nem írok, pedig Schmidt sokat tudna tenni. Valaki másnak kellene őt megszerezni. U. Szabó Lajost is meg kellene szerezni, és a négy papot Böszörményben – különösen a papok tudnának tenni sokat. [...]

És mikor ez mind megvan, akkor jövök én. Felajánlom a munkámat díjtalanul a városnak, csak a kiadások és anyagköltség kerül pénzbe. [...] Azt hiszem, így elíbe vágok Somossy Bélának, és mégis sikerülni fog, hogy az én tervem és az én munkám lesz Böszörményben felállítva. [...]

Írd meg az összes ifjúsági egyesületek, vagy a Böszörményben működő politikai egyesületek vezetőinek a nevét! Az iparosokét is. A négy papnak a nevét és pontos címét.

Pálnagy Zsigmond feljegyzése Párizs, 1924. január közepe körül:

Amikor valamelyik pesti lapban cikk jelenik meg a szoborról, esetleg annak szerzőjéről a szoborral egyetemben, a pesti cikket szóról szóra leközölni a böszörményi újságban. A cikk mellé illő kommentárt írni, és felhívni a hajdúböszörményi közönség figyelmét a szoborra és annak szerzőjére.

Cikket írni a bősziroményi újságban, felszólítani a bősziroményi polgárokat, és figyelmeztetni elesett fiaikkal szemben tartozandó kötelességeikre és háláikra. Ugyanakkor a város forgalmasabb helyén egy pár fényképet közszemlére tenni, és az újságban megmagyarázni annak jelentését.

A szobornak megvalósítási tervét egy, két, esetleg három Hajdúböszörményben működő egyesülettel, vagy ifjúsági egyesülettel magáévá tetetni, és azt egyesületi programjába felvetetni.

Minden, ami ezek után a hajdúböszörményi hadiemlékszobor érdekében történik, az illető egyesületek nevében történjen.

Az egyesületek szólítsák fel, azaz kérjék fel Hajdúböszörmény polgárait az önkéntes adakozásra.

Az egyesületek gyűjtőivel (amely egy-egy fényképpel van ellátva) keressék meg azokat a családokat, akik a háborúban valakit veszítettek (meghaltak vagy eltűntek). Úgyszintén a művész családját is, továbbá a gazdagabb polgárokat.

Megkeresni az összes Hajdúböszörményben létező egyházi vezetőket, papokat, hogy híveik között pártfogolják az ügyet.

Az adakozást nem csak pénzben, de lehetőleg terményben, ingóságban, állatban vagy ingatlanban kérni, amit az illető gazda akkor ad át, amikor akar, egy éven belül.

Aratásig mindezt elintézni, és csépléskor újból elindulni a gyűjtőivel. Felkeresni minden gazdát, hogy új terméséből valamit adjon a szoborra.

Július végén, amikor már annyival rendelkezik az egyesület, hogy a szobrot el lehet kezdeni, keressék fel a várost nyílt levéllel, amely a bősziroményi újságban jelenik meg. Kérjék a városi tanácsot ezen levélben, hogy az ügyet tegye magáévá, és szavazzon meg valamennyi összeget a szobor javára.

Amikor a város az ügyet magáévá teszi, vagy eldobja azt, az ügyet intéző egyesület szólítsa fel a szerzőt, hogy magáévá teszi-e így az ügyet, a szobor megcsinálását, vagy nem?

Én ekkor felajánlom a szobrom ingyen a város polgárainak. Hazamegyek, és elkezdem annak a megmintázását.

Nagy Erzsébet Pálnagy Zsigmondhoz Hajdúböszörmény, 1924. január 14.

A szoborügyed halad. Szabó Gyula hitoktató lelkésznek szoltam rólad [...]. Nagy tisztelőd, erős akaratú [...], a mi emberünk.

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. január 15.

Köblös [Samu] olvasta a levelem, és tudja, hogy mi volt abban. Tud-

ja, hogy őt és a bősziroményi tanári kart teszem felelőssé akkor, ha a bősziroményi hadiemlékszobor [esztétikai minőségét illetően] hasonló lesz a bősziroményi új református templomhoz. Nekem elég ez a tudat, és ha arra kerül a sor, hogy szemben állunk, én majd ott is felütött fejjel állok. Hát csak Köblössel állok én levelezésben?

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. január 17.

Tegnap dolgoztam a kis szobron. Az alak már készen van, most a többi részt csinálom. Valószínű, február végén már Bősziroményben lesz a munkám [agyagmodelljének fényképe].

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. január 26.

Nézd meg ezeket a fényképeket jól: ez én vagyok. Örülök neki, mert jó a fénykép, bár az alak sarka alatt a drapéria bosszant egy kicsit. Ez a szobor csak egy vázlat. Vázlata annak, amit Bősziroménynek szánok, aminek másfél-két éven belül Bősziroményben kell állni, vagy örökre szakítok a falummal. Sok van benne, amit én akartam, de nem tudtam elérni mind, mert nem tartottam érdemesnek,

hogy egy ilyen kis vázlatért modellt vegyek, és így teljesen modell nélkül csináltam. Tetszik nekem a fej nagyon, de a lábak alsó része nem a legjobban mozog. [...]

Ha én ezt megcsinálom nagyban, azt akarom, hogy úgy szenvedjen az a katona, mint legalábbis Rodinnak a Gondolkozója gondolkozik. [...]

szobrom ezt ajánlja, de nincs kizárva, hogy ha meglátja azt, nekivág az elsőnek is – akarom mondani annak is, hogy most mindjárt elkezdjük a munkát. Győrössy Móric [...] felajánlotta nekem szintén a munkáját.

Párizs, 1924. február 1.

Bakóczynak mondd meg, hogy köszönöm az áldását [...]. Kérd meg a nevemben, hogy egyelőre, még ha ismeri is a fotografiát, és tetszik neki, ne vigye magasabb városi fórum elé az ügyet, mert én ezt meg akarom nyerni.

Ebben a levélben olvasható a kulcsmondat: „ne vigye magasabb városi fórum elé az ügyet”. Pálnagy Zsigmond bízik az említett magánszemélyek és egyesületek munkájában, de hiába: az érintettek elvben mellé állnak, de így valószínűleg nem tesznek semmi érdemlegeset.

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. február 3.

A szobor a párizsi művészek közt nemcsak nagy elismerésre tett szert, hanem sikert is jósolnak neki, ha kiállítom. Némi anyagi sikeren kívül, amit a szobor már eddig hozott nekem, az erkölcsi siker olyan nagy már eddig is, hogy ha el is veszíteném a bősziroményi ügyet, megérte az a pár heti munka azt, amit már eddig elértem. Akarom mondani, megéri az, amit már elértem, azt a pár heti munkát, amit a szobron dolgoztam. [...]

Bármilyen anyagi vagy erkölcsi változások jönnek, vagy jöhetnek is párizsi tartózkodásom elé, a bősziroményi szoborügyet nem hagyom abba. Nem csak azért, mert már embereket szereztem ott magamnak, vagy embereknek az érdeklődését vontam magamra, és nemcsak azért, mert én ettől a szobortól egy némi anyagi, de különösen erkölcsi sikert várok, hanem sok olyan dolgok miatt is, amiket egyelőre nem árulhatok el [...].

Kövér Elek írt, és minden erejét felajánlja nekem. Nagyon komolyan és röviden ír, és ez nekem azt mutatja, hogy benne emberemre akadtam.

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. február 11.

A II. számú fényképet ne mutogasd, mert ott művészeti és formai hibák vannak. [...] Nem akarom, hogy lássák ezeket a hibákat, ha esetleg észre is venné valaki.

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. február 12.

Soha életemben nem mintáztam, de szerettem a szobrászatot mindig, mint az alkotóművészetnek egyik legszebb ágát. Bőszirom-

Kelemen Győző mellett áll. [...] Add át neki a neki dedikált fényképet, és ha szüksége lesz esetleg többre is, akkor adjál neki azokból is, amit arra a célra küldtem, hogy a gyűjtés már most megindulhasson.

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. január 29.

A képeket egyelőre nem mutogatjátok senkinek, vagy minél kisebb, megértő közönségnek, mert nekem még tárgyalásaim vannak, amittől az ügy jobbra is, meg balra is fordulhat. [...]

Ha Kelemen Győző és Győrössy Móric mellém áll, mához egy-másfél évre a szobor Bősziroményben fog állni. [Vagy] megvárjuk, míg a bősziroményi tisztújítás megtörténik, és az új, modernebb emberekkel csináltatom meg az ügyet. Kelemen Győző nem látva még a

ményben akartam, és akarok szerepelni először sok okok miatt, és [...] elhatároztam magamban, hogy ezt a szobrot megmintázom. Azt sem tudtam, hogy kell az agyagot kezelni, de a pillanatok, amiket már én zavartam fel, követelték, hogy itt állani kell a lábamon. Hozzákezdtem, csupán erőmben és fantáziámban bízva. [...] Ha én ezt a szobrot meg tudtam mintázni, meg tudom azt is tenni – ha odakerül Bösörménynek valamely terére –, hogy annak a leleplezése eseményes ünnep lesz. [...]

Kell, hogy szerephez jussak Magyarországon, és ez a szobor elég lesz ahhoz. Nekem szerephez kell jutnom, hogy megcsináljam mindazt, amit már évek óta álmodok, de különösen amit egy egész hónap óta életcélnak tűztem ki.

Párizs, 1924. február 17.

Mondd meg Kelemen Győzőnek, hogy levelét már nagyon várom, és azt üzenem, hogy ha Kövér Elekkel nem akar tanálkozni, akkor már előre sejtem, hogy nem lesz a szoborból semmi. Amikor kis számárságokat nem tudunk eldobni nagy ideáért, akkor az a nagy eszme elbukott azokon a kicsiken.

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. március 3.

Ha a bösörményi szoborból lesz valami, mindezt gyerekjáték lesz megcsinálnom, és még egyszer mondom, hogy a szobrot nem szabad hagynunk. Bár nem veszem rossz néven egy cseppet sem, ha még az őszön nem lesz belőle semmi, éppen ezért nem is engedtem meg más cikket írni a szoborról, mint a fénykép lekötését egy pár sor magyarázattal. Így időt nyerek arra, hogy veled külföldön maradjak, de ha már az őszön lehetne valamit csinálni, én részemről azt sem bánám.

1924. február 13-án a Magyar Országos Képzőművészeti Tanács gróf Bánffy Miklós elnök aláírásával „eszme-pályázatot hirdet” a „nemzeti hősök országos emlékművének mikénti megvalósítására”. A felhívás a Budapesti Közlöny 1924. március 22-i számában jelenik meg, az újságkivágás néhány nap múlva már Párizsban van. Nem tudjuk, Pálnagy Zsigmond élt-e a lehetőséggel, mindenesetre április 1-jén így ír:

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. április 1.

Köszönöm neked, hogy elküldted a pályázatot. Beküldöm a pályázatra ennek a szobornak a fényképét. Annyira hidegen hagy, hogy nyer, vagy nem nyer, és annyira nem érdekel már talán a bösörményi szoborügy sem, hogy sze-

retném a szobrot összetörni. Nem teszem, csak azért, mert sok időm veszett vele és sokba van nekem.

Nagy Erzsébet Pálnagy Zsigmondhoz Hajdúböszörmény, 1924. április 6.

Az öreg polgármestert meghódítottam a Te részedre. [...] Elővettem szépen a szoborügyet, és az öreg eddig fázott tőle, és képzeld, most azt mondja, hogy sürgős, és ő elő is igyekszik mozdítani az ügyet.

Hogy a történet mennyire hiteles, már soha nem tudjuk meg. Az biztos, hogy a „szoborügy” semmit nem haladt előre.

A levélhez egy újságkivágás is csatolva van: a bösörményi hősök emlékoszlopának mielőbbi felállítását szorgalmazó rövid cikk pár nappal korábban jelent meg a debreceni Egyetértés című lapban, aláírója „egy hajdúböszörményi polgár”. Ez a bizonyos hajdúböszörményi polgár Porcsalmy Gyula publicista, városi képviselő, aki Nagy Erzsébet nagybátyja.

A levél szerint Porcsalmy Gyula „a szobrot nézte, és nagyon dicsérte, a tervet meg éppen tetszik, annak idején ő volt az, aki a lovas szobrot félretette”, és a szobor ügyét minden téren – a városi közgyűlésben is – támogatni kívánja. A támogató újságcikk meg is születik – egyetlen szépséghibája, hogy Pálnagy Zsigmondról szó sem esik benne.

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. május 2.

A jövőmnek a meg nem tanulásáért szerettem volna olyan nagyon a bösörményi szobrot megcsinálni. Arra számítottam, hogy ha ezt megcsinálhatom, nem csak ürügyet tanálok arra, hogy Bösörményben maradjak hosszabb ideig, hanem időt is nyerek, hogy míg a szobrot csinálom, magamnak egy pár jobb munkát festhetek, amivel ha visszajövök Párisba, talán-talán némi erkölcsi sikert érek el.

Ma már a bösörményi szoborügyben sem hiszek, tehát ma már más módon kell keresnem a boldogulásomat [...].

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. július 27.

Olyan nagyon ragaszkodtam ahhoz a szoborügyhöz, hogy vele nagy-nagy céljaim voltak. Nem értem el vele semmit, mert én magam nem vagyok otthon, a bösörményi emberek pedig nem viselik szívükön – rajta kívül – ezt az ügyet. Persze hogy ez így nem sikerült. [...] A szoborügyet, amit abbahagytam volt egyszer, most újból felveszem, és egy magasabb fórumhoz fordulok. Ha itt sem sikerül megvalósítani az ügyet,

akkor ne bánts engem majd soha, hogy nem tettem meg mindent [...]. Levelet írtam Szomjas Gusztávnak, mint kisczarda képviselőnek, és Hajdúböszörmény parlamenti küldöttjének. Az impurum, amelyen nagyon kevés változást csináltam csupán, ez, amit itt mellékelek. [...] Ezt a másolatot különösen őrizd meg, nincs kizárva, hogy erre még erkölcsbíráim miatt szükségem lesz. [...] Ha ez a szoborügy esetleg Szomjasnak a révén megindulna, meg tudom kezdeni a munkát otthon, és el is tudok indulni.

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. augusztus 7.

Szóval te azt hiszed, hogy 4 hónap, 5 hónap alatt mégis lesz valami a szoborból? Talán mert Szomjasnak írtam? [...] Nem lesz abból a szoborból, fiam, még akkor se semmi, ha 2 év eltelik. Oda kelene egy erős, semmitől vissza nem riadó ember, és kellene több megértő akarat, mint a bösörményi emberekben van.

Nagy Erzsébet Pálnagy Zsigmondhoz Hajdúböszörmény, 1924. augusztus 11.

Ma délelőtt volt nálam Szabó Gyula [lelkész], és megkért, [...] hogy legyek olyan szíves, [...] adjam be a képviselőtestület elé a kérvényt. Egy rövid, de hangzatos kérvényben, képviselők aláírásával az elesett hősök emlékoszlopának felállítását sürgeti.

Szomjas Gusztáv adományáról Nagy Erzsébet aznap reggel értesül. Talán ő, a Református Leányegyesület vezetője és Szabó Gyula lelkész – mivel jó személyes és munkakapcsolatban vannak Bakóczy Endrével – érik el, hogy Bakóczy négy társával 6 hét múlva a beadványt a képviselőtestület elé tárja. Hogy felidézsem: az előterjesztésben Pálnagy Zsigmondról és alkotásáról szó sem esik.

Pálnagy Zsigmond Nagy Erzsébethez Párizs, 1924. augusztus 18.

Talán az a szomorú őszi idő, az az örökösen zítáló eső hangol le, vagy egy jó barátomnak – az, aki a Szomjas levelét vitte – egy igen tárgyilagos és őszinte levele az otthoni állapotokról. Nem tudom, talán mind a három. [...]

Éppen azért ez az ügy nem is érdekel tovább. Nem törődöm vele, akármit is tesznek, én végzem a munkám itt Párisban, s ha sikerül – ez minden vágyam –, le is szerződöm [véglegesen a mostani munkahelyemen]. Nem mondom, hogy biztosan, de ha sikerül, nekem minden igyekezetem azon lesz, hogy azt a minimális mértéket megússem, amely egy szerződésmegkötéshez elég lesz ott, ahol jelenleg dolgozom, és ha egyszer

lekötöttem magam, akkor a szoborügy félig meghalt.

Ezt a szoborügyet Bösörményben tulajdonképpen én kezdtem, s ha otthon volnék, egy fél év alatt be is tudnám eredménnyel fejezni. De abbahagyom én a játékot, mert bánt a nemtörődomség azok részéről, akiket én jóhiszeműleg felkerestem könyörgő leveleimmel. Szégyenlem, hogy elköttem ezeket a bűnöket. Én nem bánom, akármit csinálnak. Addig, amíg nekem schwarz auf weiß a kezemből nincs egy hivatalos és aláírt felszólítás, a fületem sem mozdítom meg ebben az ügyben.

De talán elmúlik ez a buta, rossz hangulatom, s akkor jobb leszek én is.

1924. augusztus 18-a után a levelekben több szó nem esik a szoborról. Bakóczy Endre és társai szeptember 24-én kelt kérelmét a városi közgyűlés

1924. október 13-án tárgyalja, és semmitmondó határozattal zárja:

„8748/1924. Kgy. Debreczeni Sándor és tsai kérelme a hősök emléksobrának mielőbbi elkészítése iránt. Határozat: Közgyűlés a hősök emlékének megőrzésére, ügyének intézésére alakított bizottságot felkéri, hogy az emlékoszlop és az emléktábla elkészítését mielőbb vegye tárgyalás alá, és felállítására iránt közgyűlésnek tegyen részletes javaslatot.” (MNL HBML HbFL V.B. 71/a. 26.)

Bakóczy Endre és a beadvány előterjesztői óhajukat általánoságban fogalmazzák meg, nem hangsúlyozva ki, hogy már létezik egy, a város szülötte által készített szoborterv. A kérelemnek így nincs elég súlya: elnyeli a bürokrácia útvesztője.

Pálnagy Zsigmond levelei arról tanúskodnak, hogy az ötlet és a szoborról készült fényképek eljutottak számos köztisztelőben álló, Hajdúböszörményben komoly tisztséget betöltő személyhez. Végzetes mulasztás volt azonban részéről, hogy – nyakas bösörményi módjára, ifjonti naivitással – a távolból, szinte egyedül akarta véghez vinni a tervét. Végig abban a hiszemben élt, hogy Bösörményben halad – ha lassan is – az emlékmű ügye, pedig az csak egy helyben toporgott. Missziója szélmalomharc volt, és eleve bukásra volt ítélve. A szoborterv hivatalosan soha nem került városvezetés elé.

Lehet, hogy nekem – nekünk – kellene folytatni a megkezdett munkát. Az Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság 2020-ig folytatja a hősöknek és áldozatoknak emléket állító programozatát. Közeledik a háború befejezésének 100. évfordulója, aktuális lehet a rekonstruált és a 21. századi elvárásokhoz igazított szobor felállítása.

Weeber Luca Borbála versei

3 centi

aztán már csak a kudarcok maradnak
felgyűlnek az elhagyatott sarkokban
pikkelyesre dörzsölik a bőrt a kabátujj felett
azt mondják ami nem öl meg az megerősít
én nem érzem hogy bármin is változtatna
az a 3 centis vágás a csuklódon
– előre tudtad a végét
megszegted a szabályokat –
lehetett volna máshogy is
de azt mondtad minden pirula keserű
a tűktől pedig egész életedben féltél
csak a takarítót sajnálsz
akinek majd fel kell mosnia azt a tömérdek büntudatot
szembesülnie azzal
hogy ebből a történetből nem lehet könnyen kiszállni

piros

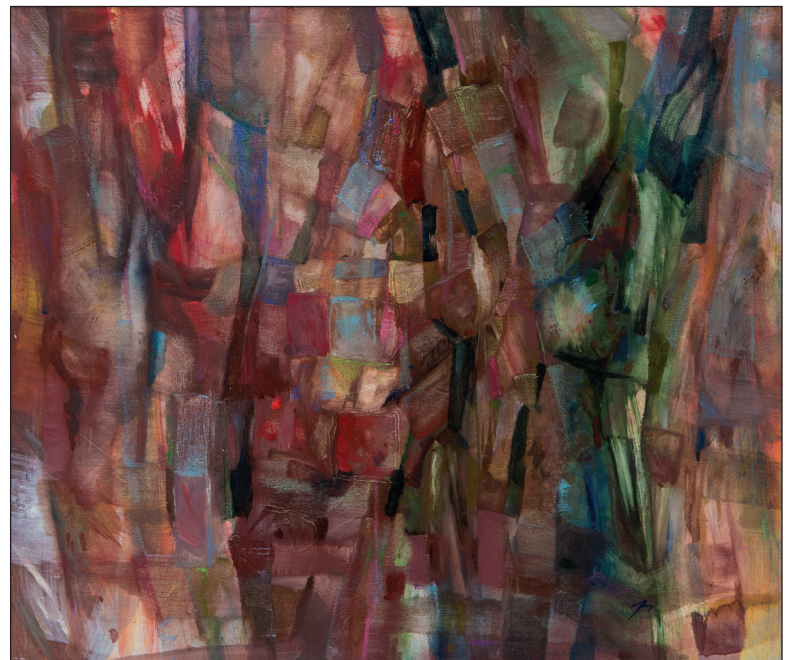
már túl vagyok azon, hogy nagyot akarjak mondani
és igen, rajtad is túl vagyok
meg az Óperenciás tengeren, az Üveghegyeken és a tündérmesé-
ken
amiket te mondani, én elhinni szerettem
mióta elmentél, szelektíven válogatom a szemetet

túl vagyok azon, hogy hibáztassalak
minden reggel kihívom a szerelőket
az összes többi számot kitöröltem a telefonomból
de valakivel nekem is kell beszélnem
itt már semmi sem zörög és minden működik
holnap talán a mentőket hívom

túl vagyok azon, hogy hiányozz
kéne helyetted egy új hobbi
de magaddal vitted az összes temperámat
azóta csak pirossal van kedvem festeni
a boltban viszont mindig meggondolom magam
az a tubus még tele volt
ha visszajössz, kár volt újat venni

zivatar

minden csoda az általad hitt véletlenül alapul
habár a talaj meredekségéből és még vagy
20 földrajzi adatból minden
pontosan kiszámítható
zárt keringési rendszer vagy
csak a gravitáció köt ide
a tömegvonzás egy olyan pont körül, amit nem is ismersz
én pedig nem tudom, mire elég
ez a ciklikusan váltakozó magány
a dolgok csak úgy megtörténnek körülöttem
– tegnap megint esett, esküszöm, nem az én hibám
bármilyen meglepő, nem minden rosszról én tehetek
ehhez is annyi közöm volt, mint hozzád –
azt mondd, együtt minden elérhető
én újra meg újra elhiszem neked
de az ösvényt, amit kitaposok feléd
másnapra mindig elmossa egy zivatar

Bujdosó Mária: Kítárva

Varga Gyula

Mozaikok Sántha Antalról

A Hajdúböszörmény a festők városa c. kiadvány kapcsán

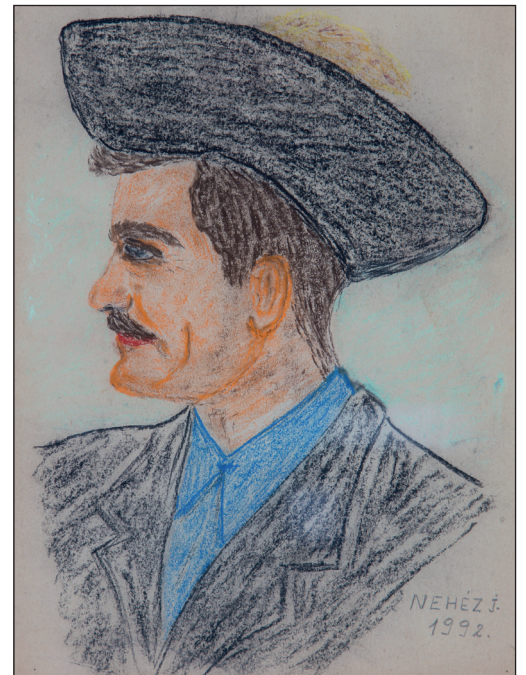
Egy napon levelet kaptam, amelyben egy bemutatóra invitáltak. Sántha Antal gyűjteményének bemutatójára, aki 2009 óta folyamatosan kutatja és gyűjti a hajdúböszörményi képzőművészek alkotásait, a múltból és a jelenből egyaránt, s amelyet egy kiadványban jelentett meg. A jelen művészei és múlt alkotói műveiből végül is önálló galéria született, amelynek bemutatására, (szerencsémre?) engem kért fel a Hajdúsági Tükörben. Ám végig olvasván az előttem ebben a témában felszólaltakat, úgy döntöttem a latin közmondás alapján (Si tacuisses, philosophus manuisses.) hogy inkább hallgatók, s inkább beszéljen ő maga s az előttem szólók. S inkább beszéljenek az alkotók, akik mindig is böszörményiek voltak és lesznek, gazdagítván ezzel a szellemi és művészeti életét ennek a hajdúvárosnak.

Kamplér Kálmán
Dr. Józán Sándor felesége
(92x70 cm, olaj, vászon, é. n.)

Káplár Miklós
Nő a kútnál
(47x31 cm, olaj, karton, 1931)

Nehéz János
Tömöri Gábor gulyásgazda
(43x30,5 cm, kréta, papír, 1992)

„Gyűjteményem jelentős része a helyi és hajdúsági alkotók képeiből áll. Szeretem a realiztikus alkotásokat. Kedvenc témám a helyi városképek, régi épületek, tanyák, a puszta, a a paraszti életet és annak környezetét bemutató képek, ismert hajdúböszörményi emberekről készült portrék, valamint a természet szépségeit megörökítő alkotások.”

(Sántha Antal)

„A gyűjtő- és kutatómunkám során szinte az összes festőt és/vagy utódaikat felkerestem.... Néhány képet helyi emberektől vettem, akik többségükben személyesen kötődtek a művek alkotóihoz, általában a festőktől kapták, vették, vagy örökölték azokat.”

(Sántha Antal)

„Könyvemmel legfőbb célkitűzésem, hogy bemutassam a festészet kedvelőinek, Hajdúböszörményben nagy hagyománya van a festészetnek....Célom lett továbbá, hogy népszerűsítsem a kimagasló eredményeket elért, sikeres alkotóinkat és öregbítsem általuk is városunk hírnevét.

(Sántha Antal)

Boromisza Tibor Tájkép (30x38 cm, akvarell, papír, 1920-/30-as évek)

„...s az rendkívüli dolog, hogy Sántha Antal (1952) egy személyben vállalta a város festészettörténetének összegzését, és egy olyan gyűjtemény összeállításának terheit, amely ma már a hajdúváros majd minden alkotójától tartalmaz munkákat, és a helyi értékek felkutatása közben megismert alkotók életébe enged betekintést ez a kiadvány.” (Áfra János-Tarcsy Péter: *A hajdúböszörményi festészet rövid története*)

Huszthy Árpád Közeleg az ősz (60x80 cm, olaj, vászon, é. n.)

„Nem hiszem, hogy ma bárki is azt mondhatná, hogy Sántha Antal ne volna a tevékeny életforma és a missziós művészetközvetítés egyik nagyszerű példája. A gyűjtő szó keveset mond el abból, amit ő tesz. Nemcsak az általa felkutatott művészek mecénásaiként munkálkodik, hanem az egész város, a közösség mecénása, mikor a művészen keresztül sajátos városmarketinget is folytat.” (Vitéz Ferenc: *Sántha Antal és a festők városa: Hajdúböszörmény*)

Borók Imre

Magyar huszárok Mexikóban

Százötven esztendővel ezelőtt háború dúlt Mexikó sokat szenvedett földjén. Ez a küzdelem egyszerre volt külső nemzetközi konfliktus (III. Napóleon francia császár hadakozott a mexikóiak ellen), belső polgárháború (mexikói liberálisok küzdöttek a konzervatívok ellen), ideológiai-vallási harc (katolikusok és vallástalanok viaskodtak), és államformák küzdelme (köztársaságpártiak harcoltak a monarchisták ellen) Ezekben a távoli harcokban vettek részt magyar huszárok, sőt hajdúkerületi önkéntesek is.

Egy sorsüldözte ország: Mexikó

Mexikó Új-Spanyolország néven, a hatalmas hispán gyarmatbirodalom része lett. Amikor Bonaparte Napóleon spanyol hadjárata miatt az anyaország végletesen meggyengült, a mexikói hazafiak tíz éves küzdelem árán, 1820-ban kivívták függetlenségüket.

Csak hogy a függetlenség még nem hozta el az olyannyira vágyott jólétet. Az utolsó spanyol tábornok, akit a gyarmatosítók kiküldtek Mexikóba, hogy verje le a függetlenségpárti felkelőket, egyszerűen fordított egyet a köpönyegén, és áttért a lázadók oldalára. Árulásának meg is lett a jutalma, kinevezette saját magát uralkodónak. Így lett Augustin Iturbide spanyol tábornokból, öfelsége Mexikó császára, I. Ágoston (1822-1823). Önkényes és pazarló uralmával mindenkit maga ellen fordított.

Antonio Lopez de Santa Anna tábornok nyolc hónap császári uralom után fellázadt az uralkodó ellen. Legyőzte, fogságba ejtette majd kivégeztette Iturbide császárt. Így ő lett az új Mexikói Köztársaság első elnöke. Ennek a hatalomváltásnak mindössze annyi lett a közvetlen következménye, hogy a Mexikó államától délre fekvő közép-amerikai területek, (a mai Guatemala és Belize, Salvador és Honduras, Nicaragua és Costa Rica, valamint Panama), elváltak az országtól. Így vesztette el Mexikó teljes akkori területének egyharmadát.

Santa Anna generális hatalomra jutásával sem lett jobb ám Mexikónak és a mexikóiaknak. Hol elzavarták őt, hol visszazerezte a hatalmát. Santa Anna 22 év alatt tizenegyszer!!! fordult meg az elnöki székben! Mindig csak a saját hatalma érdekelte őt. Tekintélyét külpolitikai kalandokkal és háborúkkal igyekezett megszilárdítani, többnyire sikertelenül. Harcolt a franciák ellen az ún. süteményháborúban. (1838-ban a Veracruz mexikói kikötővárosban partraszálló, éhes francia tisztek felfalták egy mexikói cukrász teljes árukészletét. Kártérítést követeltek a mexikóiak, majd háború tört ki a franciák ellen.) Itt vesztette el a generális az egyik lábát. Az amputált testrészt Santa Anna tábornok úr (bocsl!) konykban tartósította, majd Mexikóváros legnagyobb katedrálisában ünnepélyes keretek között, örök nyugalomra helyeztette, és kiállította, mint nemzeti ereklyét.

Az Egyesült Államok ellen vívott háborút lezáró, 1848-ban megkötött békében Mexikó kénytelen volt lemondani addigi területének kétharmadáról északon, az Amerikai Egyesült államok javára. (A mai Kalifornia, Nevada, Utah, Arizona, Colorado, Új-Mexikó és Texas amerikai államokról). Ez volt Mexikó Trianonja.

Azzal minden felelős mexikói politikus egyetértett, hogy reformokra van szükség. A mikéntje

volt kérdéses. A mérsékeltek szerint szabad és tiszta választások után gazdasági és társadalmi reformokat kellett bevezetni az országban. Az ország bevételeit az egyházi birtokok elvételéből, megadóztatásából növelték volna. Az egyházi javak államosítása mellett kimondták a kolostorok bezárását, a polgári házasságkötést s anyakönyvezést. Még a temetőket is államosították. Ennek a politikai tábornak volt a vezető alakja Benito Juarez (1806-1872). Ő lett Mexikó első indián származású elnöke. A zapoték indián törzsből származó volt kérdéses. A mérsékeltek szerint szabad és tiszta választások után gazdasági és társadalmi reformokat kellett bevezetni az országban. Az ország bevételeit az egyházi birtokok elvételéből, megadóztatásából növelték volna. Az egyházi javak államosítása mellett kimondták a kolostorok bezárását, a polgári házasságkötést s anyakönyvezést. Még a temetőket is államosították. Ennek a politikai tábornak volt a vezető alakja Benito Juarez (1806-1872). Ő lett Mexikó első indián származású elnöke. A zapoték indián törzsből származó

Miksa császár és felesége

zott, egy kis bennszülött faluban született, Mexikó középső részén. Eredeti őslakos neve azt jelentette: Saskeselyű, Aki az Égről Leszáll. Három éves korára teljesen árván maradt, és csak tizenkét esztendőskorában tanult meg spanyolul. Szerzetesknél tanult, aztán jogot végzett. Ügyvédi vizsgát tett, majd hamarosan politikus lett. Santa Anna alatt száműzték. Mindössze 144 cm magas volt. Mexikó függetlenségének kikiáltása óta ő lett az ötvenedik kormány- és államfő az országban.

A konzervatívok elleneztek a reformokat. Szerintük elsősorban a hadsereget kellett volna megerősíteni, hogy visszazerezhessék az elvesztett területeket. A katonákat támogatta a római katolikus egyház is. Polgárháború tört ki, és három esztendőig harcolt a két tábor egymás ellen (1858-1861). Végül a mérsékeltek győztek, és bevonultak Mexikóvárosba. A konzervatívok külföldre menekültek, majd támogatókat kerestek Európában. Mivel Juarez vonakodott visszafizetni a Santa Anna alatt felgyülemlett adósságot, Spanyolország és Anglia, Franciaországgal együtt megtámadta a mexikói államot, 1862-ben. A konzervatívok arra biztatták őket, hogy állítsák vissza a császárságot.

Hogyan lett Miksa osztrák főhercegből Maximiliano mexikói császár?

Miksa főherceg volt Ferenc József osztrák császár legidősebb öccse. A két testvér jobban már nem is különbözhetett volna egymástól. A rosszmájú bécsiak szerint nem is Ferenc osztrák csá-

szár volt Miksa apja, hanem a Sasfiók, a reichstadti herceg, Bonaparte Napóleon egyetlen fia. Miksa 1832-ben született. Már 22 éves korában ő lett a Császári és Királyi Haditengerészet főparancsnoka. Átszervezte és modernizálta a flottát. Megalapította és fejlesztette a trieszti és a pulai hadikikötőt. Az ő kezdeményezésére tette meg első világméretű útját három esztendő alatt (1857-1859) az osztrák haditengerészet, a Novara nevű fregatt. Felépítette a csodálatos, három oldalról is tengerrel körbevett, Miramare nevű kastélyt Trieszt városa mellett. Miksa kitűnően írt és folyékonyan beszélt magyarul is.

Miksát bátyja, Ferenc József császár kinevezte a lázadó lombardiai olasz tartomány élére. Ekkoriban vette feleségül Sarolta hercegnőt, I. Lipót belga király lányát, 1857-ben. 1859-ben azonban Lombardia végleg elveszett az osztrákok számára. Ebben az időben keresték meg őt a mexikói konzervatívok, hogy legyen országuk uralkodója. Miután lemondott az osztrák császári trónörökös rangról, feleségével a Novara fregattal áthajózott Mexikóba. 1864. április 14-én indultak el, majd több mint hat hetes tengeri út után, 1864. május 28-án érkeztek meg az indiánok közé. Feleségét Mexikóban Carlotta néven emlegették.

Azért, hogy megkedveltesse magát újdonsült birodalma népe előtt, Miksa császár örökre fogadta és trónörökösnek nevezette ki elődje, Iturbide császár kiskorú leszármazottait, fiúunokáit. Santa Anna tábornokot pedig előléptette a mexikói birodalmi hadsereg marsalljává. Az utolsó mexikói azték indián uralkodó, Montezuma, egyenesági utódait grófi címmel ruházta fel.

Miksa császár dolgát Mexikóban nemcsak a nyelvi és a földrajzi viszonyok, a klíma és a különböző betegségek, a franciákkal szembeni rivalizálás, a pénzühiány befolyásolta, de az általános kiábrándulás is, melyet a mexikóiak ellenállása okozott. Emellett még az is nehézségeket jelentett, hogy óriási távolságokat kellett megtenniük, és hatalmas területeket kellett megszállniuk.

Francia intervenció Mexikó ellen

Miksa császár katonai támogatására nemzetközi koalíció szerveződött Európa-szerte. Majdnem egytucat országból érkeztek kalandorok és szerencsevadászok meg katonák Mexikóba, Több mint harmincnyolcezer francia katona szállt partira Veracruz mexikói kikötőben. Kolera és sárgaláz tizedelte meg soraikat. A Francia Idegenlégió egységei is megérkeztek az országba. 2000 légi-onista gyalogost hoztak át Afrikából. Nem kedvelték meg őket Mexikóban, ebben oroszánrésze volt a „gerillavadász osztagnak”. Ezt az alakulatot maguk a mexikóiak is úgy ismerték, hogy „a Pokoli Különítmény”. Ez nem volt más, mint egy ötven lovasból álló, külön kis idegenlégió. Jórészt idegen kalandorok voltak és rablógyilkosok. Akadt köztük olyan fegyenc, akit az amerikaiak köröztek, voltak köztük egykori afrikai rabszolga-kereskedők, itáliaiak, akiket halálra ítélt a maffia. Sőt volt köztük kiskorú leány elcsábításáért elítélt egykori holland lelkész is.

A franciák mellett harcolt több mint húsz ezer mexikói konzervatív is. A gyalogos katonákat Miramon tábornok vezette közülük, a lovaságot Mejia tábornok irányította.

Erkeztek Mexikóba belga katonák is, Carlotta

császárnéval, szám szerint másfélezren. Közülük sokan gránátosok voltak. Mindössze 70 lovas kelt át közülük az Atlanti-óceánon.

A spanyol flotta szállította át az inváziós erőket, egészen pontosan 19 hajóval. Rajtuk kívül még 6344 katona is részt vett a mexikóiak elleni harcokban. Tüzérek és gránátosok alkották a derékhadat. 208 civil mérnököt és száz adminisztrátort is hoztak magukkal a spanyolok.

Az angolok hét hadihajót és hétszáz brit haditengerészt vetettek be a harcokban a mexikóiak ellen, Miksa császár és Sarolta császárnő érdekében.

1865 után, mikor az amerikai polgárháború lezárult (kékek a szürkek ellen, északiak a déliek ellen, rabszolgáság-ellenesek a rabszolgatartók ellen, unionisták a konföderációk ellen), több mint kétezer egykori déli katona ajánlotta fel szolgálatait Miksa mexikói császárnak. Ők így, és itt szerették volna megszokott, rabszolgatartó életmódjukat tovább folytatni.

Az osztrákok jelentős erőket mozgósítottak Miksa császár érdekében. 7859 katonát küldtek át az újdonsült mexikói uralkodó támogatására. Akadtak közöttük szárazföldiek és tengerészek, lovaskatonák és gyalogosok egyaránt.

Még Komei japán császár is elküldött 472 megfigyelőt Mexikóba. Nippon császárának alattvalói nem vettek részt semmilyen harci cselekményben sem. A török szultán is elküldte a maga megfigyelőit Mexikóba.

Az inváziós katonai alakulatok jelentős veszteségeket szenvedtek el a Benito Juarez mexikói köztársasági elnök hívei ellen viselt hadjáratok során. Összesen nem kevesebb mint 13000 halottat vesztettek a mexikói kaland során. (6654 francia, 4830 mexikói, 573 belga, 455 osztrák és 126 egyiptomi zuáv katona halt meg, az angolok és a spanyolok mellett). Ám nem mindegyik a harcok során pusztult el. Egy részük csak megsebesült, és a seibeibe halt bele. Mások fogságba estek, és kivégezték őket. Némelyek egyszerűen csak eltűntek Mexikó zord hegyei között, a pusztaságokban.

Am Benito Juarez mexikói hívei közül legalább ugyanannyian pusztultak el a kegyetlen harcok során. A tizenkétezer halott mellett több mint nyolcezer sebesült meg, vagy tűntek el a Köztársaság védelmezői közül.

A Magyar Önkéntes Hadtest

Magyar katonák is érkeztek Mexikóba, közülük 1047-nek ismerjük nevét és beosztását. Névsorukat Tardy Lajos történész-kutató fedezte és dolgozta fel, a bécsi Kriegsarchiv (Hadi Archivum) adatai alapján.

A toborzás során kemény feltételeknek kellett eleget tenniük. Nem lehettek fiatalabbak húsz évnél, és nem lehettek idősebbek negyven évesnél. Kivétel nélkül valamennyiük katonaviselt személy volt. Legalább 170 centiméter magasnak kellett lenniük. Testsúlyuknak meg kellett haladnia az ötven kilogrammot. Természetesen csak nőtlenek jelentkezhetek. A fegyverekkel is tudni kellett nekik bánni. A lovagolni tudók és az idegen nyelven beszélők előnyt élveztek a felvételnél. A vadászok gyalogos katonai alakulatába jelentkezők a hagyományosnál magasabb zsoldot, és különleges fegyverzetet kaptak. A huszároknak maguknak kellett gondoskodniuk saját paripáikról is. A kiegészítő csapatok tagjai főként műszakiak és egészségügyi katonák voltak, de hozzájuk tartoztak az utászok és a tábori lelkészek is. A Magyar Önkéntes Hadtest toborzottjait külön-

leges egyenruha illette meg. Mivel a mexikói és a magyar nemzeti színek azonosak, piros színű nadrágban és zöld színű, zsinóros mentében feszítettek. Az övük fehér színű volt. Csákójuk a huszároknak volt, a gyalogos vadászalakulat tagjai pörge kalapot kaptak.

A magyar kontingens lett Miksa nemzeti hadseregének legértékesebb részévé, gerincvé. Magyar uniformist viseltek, magyar volt a vezényleti nyelvük, magyar parancsszóra hallgattak. Vörös Huszárezrednek nevezték el őket. Közülük tizennyolcven Miksa császár személyi testőrei lettek. Feddhetetlen magatartás és minősítés, kipróbált hűség jellemezte őket. Követelmény volt számukra a tekintélyt parancsoló testmagasság és a marcona körszakáll. Szablyájuk volt, forgótáras pisztolyuk, valamint lovassági karabélyuk. A mexikói lasszó használatát is megtanulták. Sokan közülük jelentős mexikói városok – többek között a főváros – katonai parancsnokává váltak. Előmenetelük a szokásosnál is gyorsabb volt.

A Magyar Önkéntes Hadtest kötelékébe tartozott 159 tiszt és altiszt, 403 gyalogos vadász és 366 huszár. Mellettük még 16 ulánus lovas dzsidás katona (többnyire lengyel nemzetiségűek) és 67 gránátos (többnyire német származásúak) harcoltak a hadtest soraiban. Harminc mexikói ösvénykutató és felderítő szolgálatait vették igénybe. Saját egészségügyi ellátásban részesültek, külön orvosaik voltak. Az idegen nyelvi környezet dacára is megmaradt körükben a tiszt és az altiszt réteg teljes elkülönülése. Csak a tábori

A mexikói önkéntes csapat egyenruhája.

Forrás: Vasárnapi Ujság (Hajdúsági Múzeum archívuma)

lelkészek s az orvosok kaptak nagyobb megbecsülést. A csapatok tagjainak magas zsoldot, és eredeti katonai rangjuknál eggyel magasabb rangfokozatot ígértek. Őt különböző gőzhajón érkeztek meg Mexikóba, Veracruz kikötőjébe. Az egész osztrák-magyar hadtest parancsnoka Franz Thun-Hohenstein gróf volt.

A Magyar Önkéntes Hadtest résztvevői kivétel nélkül mindannyian a saját szakállukra jelentkeztek a haderőbe. Alapvetően majdnem feltucat nagyobb csoportba lehetett besorolni őket. Közülük hetvenen rendelkeztek nemesi címmel vagy ranggal, esetleg viseltek nemesi előnevet.

Egy részük hűsége megingathatatlan volt a Habsburgok felé. Közülük jó néhányan olyan katonadinasztiák leszármazottai voltak, akik apja, nagyapja már a Napóleon elleni hadjáratokban is részt vett. Ők mintegy megörökölték a katonai szolgálatot. Nekik nagyjából mindegy volt, hogy hol és hogyan szolgálják uralkodójukat, Ferenc József osztrák császárt. Ilyen személy lehetett Du Fin Hamilcar, aki Brassóban született, 1829-ben. Ő továbbszolgáló volt, vagyis hivatásos katona.

A Magyar Önkéntes Hadtest tagjainak második nagy csoportjába azok a katonák tartozhattak, akik már Lombardiában is Miksa főherceg päl-

cája alatt harcoltak, az 1859-es francia-osztrák-piemonti háború során. Nekik semmilyen gondot sem okozhatott, hogy kövessék népszerű parancsnokukat, akár a világ végére, jelen esetben Mexikóba is. Ilyen személy lehetett az Önkéntes Hadtestben a Zengg városából származó Ráskay Lajos, aki 1828-ban született.

A harmadik nagy csoportba azok a magyar önkéntesek tartoztak, akiknek valamilyen polgári foglalkozásuk is akadt. Ők gyaníthatóan, miután leszolgáltak a katonaidejüket, megpróbálkoztak a civil életben boldogulni. Polgári mesterségeket űztek, ám nem mindegyikük találta meg ott a szerencsét. Éppen emiatt rukkoltak be, zártak be, jelentkeztek ismét a seregbe. Itt, az Önkéntes Hadseregben szerették volna boldogulni, hivatásos katonaként. A legkülönbözőbb foglalkozásokat hagyták ott: akadt köztük pék és mészáros, tímár és kovács, cipész és borbély, kereskedőegéd és asztalos egyaránt. Ilyesfajta önkéntes lehetett Turcsányi Ferenc, aki 1834-ben született Szabadkán, és a becsületes foglalkozása kőműves volt.

Az önkéntesek egy része minden bizonnyal katonaviselt szegény földműves volt, Ők arra szerződtek, hogy katonai szolgálatuk – három esztendő – után, tetszésük szerint vagy hazatérnek, vagy nagyon szép földbirtokot kapnak Mexikó dúsán termő földjén. Ez a földéhség motiválhatta a mexikói kalandra őket. Gazdálkodók és földbirtokosok, zsellérek és segéd munkások egyaránt jelentkeztek a mexikói expedícióba.

A Magyar Önkéntes Hadtest tagjainak egy része nem volt más, mint olyan kalandor, akik rendőrségi ügyeik, fennálló tartozásaik, adósságaik kiegyenlítése érdekében, vagy egyszerűen csak kalandvágyból jelentkeztek hivatásos katonának Mexikóba.

Elsődleges feladatuk a császári pár személyei védelme volt, egyfajta testőri szerepben. Ezen kívül még aktívan részt vettek a köztársaságpártiak elleni küzdelemben is. A helyismeret és a mexikói gerilla-harcmodor ismeretének hiánya megnehezítette a magyarok dolgát. Felsőháznál is több csatában vettek részt. Ötvenöt csatából mindössze kilencet vesztek el Miksa császár magyarjai. Kaszárnyaikat többnyire egykori ferences missziókban rendezték be.

Nem volt ám életbiztosítás részt venni Miksa császár mexikói kalandjában. A Magyar Önkéntes Hadtest vadászai és huszárai közül 177-en haltak hősi halált Mexikó távoli földjén. Mások dezertáltak a hadseregcsoportból. Néhányan egyszerűen eltűntek, így nem lehetett tudni, hogy önként áálltak-e Juarez csapataihoz, a republikánusok oldalára. Néha még az is előfordult, hogy az ilyen dezertőrök önkéntesen Mexikóban találtak maguknak új hazát. Mások éppen ellenkezőleg, engedélyt kaptak rá, többnyire megrokkant voltak miatt, hogy kiszolgált katonaként letelepedhessenek. Jó néhány önkéntest egészségügyi okokból, főleg betegség miatt, kiszuperáltak, és hadihajókon visszazárártottak Európába. Némelyik magyar önkéntes mexikói hadifogságba esett. Ilyenkor többnyire a sorsa ismeretlen maradt, hiszen a hazatérők között sem szerepelt az önkéntes. Akik a mexikóiak és a bennszülöttek kezébe kerültek, azokat az indiánok és néger, meszticek és kreolok, a mulattok és a zambók, többnyire megkínózták. Ha szerencséje volt, a fogságba esett magyarokat kiszabadították vagy éppen kicserélték mexikói hadifoglyokra. Olyan katonák is akadtak a Hadtestben, akik valamilyen fegyelmi vétséget követtek el, vagy büntetőjogi felelősségre vonást szenvedtek el. Ilyenkor a haditörvényszék dorgálása után, egyszerűen

elbocsátották őket a Hadtestből, menjenek amerre csak látnak, immár civilekként. A nyelvet és az országot nem ismerve ekkor nem sok lehetőségük volt az életben maradásra.

Egyes katonák a Magyar Önkéntes Hadtest feloszlása után is hűségesek maradtak Miksa császárhoz, és beléptek a Császári Nemzeti Hadsergbe. A mexikói kaland vége után szétszóródtak: vagy Mexikóban telepedtek le, vagy északra mentek, és az Amerikai Egyesült Államokban próbálkoztak a megélhetéssel. Bejárták a Vadnyugatot, mint aranyásók vagy bölényvadászok. Némelyek a kilátástalanságtól öngyilkosok lettek. Az elesett önkéntesek egy része nem is a konkrét harci cselekmények során vesztette életét, hanem a mexikói katonai kórházakban uralkodó áldatlan egészségügyi állapotok, és az elégtelen orvosi ellátás miatt. Olyan magyar önkéntesek is akadtak, akiket a mexikóiak fogságba esésük után nyomban föbe lőttek. Néhány önkéntes hadtestbeli katona egyszerűen éhen halt vagy szomjan veszett a sivatagokban, netán megfagyott a hegyekben, a különleges, zord időjárási viszonyok miatt.

Burián István, aki Monoron született 1830-ban, és gyalogos vadászként vett részt a Hadtest harcaiban, tapasztalt hadfi volt. Tüzéerként küzdött már az 1848-49-es szabadságharcban is. Naplójában részletesen megörökítette mexikói élményeit, benyomásait. Megragadták figyelmét az indiánok életkörülményei, furcsa étkezési szokásai. Életében először itt, Mexikóban látott bikaviadalt. Felfigyelt a hiúzokra és jaguárookra, ocelotokra és krokodilokra, kajmánokra és aligátorokra is. A legnagyobb meglepetés mégis akkor érte őt, mikor az egyik piciny mexikói faluban kiderült, hogy a kocsmáros nem más, mint egy 48-as honvéd emigráns ismerős, aki itt telepedett le az amerikai kontinensen.

A Magyar Önkéntes Hadtestben szolgálók között nemcsak olyan katonák akadtak, akik Magyarország területén lévő falvakban és városokban születtek, laktak és éltek. Bizony jócskán akadt olyan harcos is közöttük, aki a mai Felvidék területéről jelentkezett Miksa császár mellé, vadászni vagy éppen huszárnak.

Feltűnően sokan voltak olyan katonák, tiszték és altisztek is közöttük, akik a mai osztrák Várvidék (Burgenland) területén születtek. Ők lehetnek a leghűségesebbek a császári házhoz.

Az Erdélyben, illetve a történelmi Partiumban születettek létszáma szintén jócskán meghaladhatta a száz főt.

A Délvidékről, vagyis a mai szerb és szlovén meg horvát területekről származók közül is meg lehetősön sokan jelentkeztek önkéntesnek a Hadtestbe. Néhányan a Magyar Önkéntes Hadtest soraiban, a mai Kárpátalja területét hagyták ott maguk mögött, csak hogy részt vehessenek Miksa császár mexikói kalandjában.

A Magyar Önkéntes Hadtestben egyaránt küzdöttek római és görög katolikus vallású katonák is. Náluk a hit és a vallás tisztelete is nagy szerepet játszott abban, hogy felcaptak önkéntesnek. Alig kevesebben voltak a reformátusok és evangélikusok. Részükről kisebb volt a hitbeli meggyőződés szerepe, mint motiváló tényező. Unitáriusok és görög keleti vallásúak éppen úgy előfordultak a magyar vadászok és huszárok közt, mint izraeliták.

A magyar, mint vezényleti nyelv ismerői mellett, akadtak a Hadtestben olyan katonák is, akik jól beszéltek németül. Nekik nem okozott nehézséget, megérteni a német vezényszavakat az osztrák tisztektől és altisztektől. Természetesen azoknak sem akadt gondjuk, akik szlovákul vagy éppen románul beszéltek, netán ez volt az anyanyelvük. Hiszen a Hadtest tagjai valamennyien katonáskodtak korábban már, így a vezénylet nyelvét, a néme-

tet többnyire ők is jól elsajátították. Mások ruszinul, de akár még bunyevác nyelven is beszéltek. A Délvidékről érkezett önkéntesek nyilvánvalóan jól beszéltek horvátul és szerb nyelven. Náluk ugyan kevesebben, de jelentkeztek a Magyar Önkéntes Hadtestbe olyan harcosok is, akik jól beszéltek szlovénul vagy olaszul, csehül vagy lengyelül. Nyilvánvaló okokból, az olaszul jól beszélők tanulták meg a leggyorsabban a spanyol nyelvet Mexikóban.

Elsődleges feladatuk a császári pár személyei védelme volt, egyfajta testőri szerepben.

Hajdúkerületi huszárok és vadászok a mexikói kalandban

Amikor megnéztem Tardy Lajos történész-kutató listáját, melyet Bécsben fedezett fel, jó néhány olyan magyar önkéntes nevét találtam meg, akik Debrecenből, vagy éppen a Hajdúkerület valamelyik városában születtek. Őket talán a földéhség, a mexikói földbirtok megszerzése motiválhatta legjobban. Leginkább református vallásúak voltak. Néhányan még naplót is vezettek mexikói élményeikről.

Hajdúnánási születésű volt Csonka Antal. A fiatalember lovas huszárként szolgált a Magyar Önkéntes Hadtestben.

Hajdúszoboszló volt Dants Pál szülővárosa, aki 1830-ban jött a világra. Ő gyalogos vadászként katonáskodott Mexikóban.

Szintén Hajdúszoboszlón született Fehér István, aki a végsőkig kitartott Miksa császár mellett Mexikóban, még a császárhű Nemzeti Hadsergbe is belépett.

Ugyancsak szoboszlói volt Turi Albert, aki 1833-ban született, és a békés jogászi pályát hagyta abba, amiatt, hogy Mexikóban harcolhasson huszárként Miksa császárért.

Hajdúhadházi származott Kiss Mihály, aki 1830-ban született, és az udvari vadászalakatban harcolt gyalogosként Mexikó távoli földjén.

Különleges helyet foglalnak el a névsorban a Hajdúböszörményben született Molnár-testvérek. Mindkét fivér gyalogos vadászként szolgált Miksa császárt. Az idősebbik, Molnár Imre, 1830-ban született. Ő hazakerült a messzi távolból Böszörménybe. Öccse, az alig egy esztendővel később született Molnár Péter volt, aki a békés szabó mesterségét hagyta ott, mikor a Hadtest legénységét toborozták. Ő azonban nem volt olyan szerencsés katona, mint bátyja. Mindössze két esztendőig önkénteskedhetett. Nem úszta meg élve a mexikói kalandot, mivel 1865. október 20-án, egy ártatlan felderítési akció során, lelőtték a mexikóiak. A gyalogos vadász belehalt sebesülésébe.

Nem találtam adatot arra nézve a Tardy Lajos által Bécsben megtalált katonai névsorban, hogy a Magyar Önkéntes Hadtestben harcolt volna olyan hajdúszármazék, aki Tégláson vagy Hajdúdorogon született volna.

Egy császárság tragikus vége

Abraham Lincoln amerikai elnök, már a polgárháború idején erőteljesen felhívta III. Napóleon francia császár figyelmét a Monroe-elvre („Amerika az amerikaiaké.”). Ennek szellemében, mikor a déliek vereséget szenvedtek, az újraegyesült Államokból nemcsak diplomáciai támogatás érkezett, Benito Juarez köztársasági elnök csapatainak, de fegyverek és lőszerutánpótlás is. Az amerikaiak nem szerettek volna újabb európai gyarmatot saját határaikon. Amikor a franciák megtudták, hogy a polgárháborúban győztes USA akár fegyveresen is kész beavatkozni az elhúzódó konfliktusba, meg-

ijedtek. Miután már belátták, hogy nincs remény a gyors és teljes győzelemre, megfutamodtak.

1866. október 1-jén a franciák megkezdték az idegenlégió és a zuávok, sőt a teljes haderejük kivonását. Ekkorra már az osztrák csapatok és a belgák is hazaindultak. A spanyolok és az angolok már 1862-ben otthagyták Mexikót. A Magyar Önkéntes Hadtest tagjainak nagy része szintén követte őket,

A hadtest kisebb, halálra szánt része a végsőkig kitartott Miksa oldalán. A szinte mindenki által cserben hagyott uralkodó 1150 gyalogosával és 550 lovasával, 8 ágyúval és 93 tüzérelvel elhatározta, hogy a végsőkig ellenáll Juarez csapatainak. A visszavonulás során összesen kilencezer főnyi hadat sikerült gyűjtenie. Juarez harmincezres hadserege körülfogta Querétaro városát, ahol a császáriak meghúzódtak. A város végül hetven napos ostrom után esett el, 1867. május 15-én. A császárt elfogták. Miksát a győztesek hadbírószám elé állították, és halálra ítélték a szerencsétlen uralkodót. Hiába tiltakozott a kivégzés ellen többek között Garibaldi tábornok és Victor Hugo is, Az ítéletet 1867. július 19-én hajtották végre. A hozzá a végsőkig hűséges katonákat háromtól öt esztendőig tartó szabadságvesztésre, börtönbüntetésre ítélték Juarezék. Miután szabadultak, mindenki mehetett arra, amerre csak akart. A császár holttestét bebalzsamozták, majd a Novara hadifregattára hurcolták, az vitte vissza Európába. 1868. január 18-án temették el Bécsben, a kapucinusoknál, a Habsburgok családi kriptájába.

Miksa császár temetésén, az osztrák fővárosban, kedvenc dalát, a La Palomát játszotta el a tiszteletére a katonazenekar. Akkortól kezdve, fél évszázadon keresztül, egészen 1918-ig, a Monarchia összeomlásáig, tilos volt ezt a nótát eljátszani az Osztrák-Magyar Haditengerészet hadihajóin, gőzösein.

Mind a mai napig is megülik a mexikóiak a Cinco del Mayo (Május 5-e) ünnepét, melyen Juarez franciák feletti győzelmét ünneplik. Mexikó azonban még sokáig nyögte Miksa mexikói kalandjának következményeit. A leszerelt katonák közül sokan banditaként találtak maguknak újabb elfoglaltságot. Mindenféle utazást veszélyeztettek. Megtámadtak kisvárosokat és nagybirtokokat egyaránt. Éhezők, koldusok, útonállóknak lepték el az országutat.

1872-ben Benito Juarez szívrohamban meghalt. Utóda Lerdo de Tejada köztársasági elnöksége ellen Porfirio Diaz tábornok fellázadt. A polgárháború során legyőzte ellenfelét. Kemény katonai diktatúrája és korrupt rendszere több mint negyedszázadig állt fenn (1876-1910). Uralma egy egész korszakot kijelöl (Porfiriano). Csak 1910-ben tudták elkergetni őt Pancho Villa és Emiliano Zapata felkelői és gerillái,

Miksa császár felesége, Sarolta vagy Carlotta, hatvan esztendővel élte túl férjét. Miután minden erőfeszítése hiábavalónak bizonyult Miksa megmentésére, Sarolta huszonöt évesen megőrült. Visszaköltözött Belgiumba, és 1937-ben bekövetkezett haláláig ugyanabban az udvarházban, egy zárt elmeegógyintézetben lakott.

A Magyar Önkéntes Hadtest alakulataiban résztvevő katonák nem idealista szabadságharcosok voltak, de II. Endre királyunk szentföldi hadjárata óta (1217), ők alkották a legtávolabbra eljutó hódító magyar hadsereget. Ez a hosszú küzdelem nem valami nemes indítékért folyt a Föld tőlünk oly távoli szegletén, de honfitársaink, köztük hajdúkerületi őseink, itt is megcsillantottak valamit az igazi katonai erényekből (helytállás és hűség, becsület és bajtársiasság).

Balla Zoltán

Hajnal a körúton

Böszörmény – Te világ közepe!
- térképed látják messzi földön.
London, New York, Tokió, Melbourne –
csodálják, mi lehet e körutas-börtön.

Évek óta vágy: Világörökség legyen!
Óperencián túl
és innen is tudják:
mekkora itt az alkotó értelem.

Engem – ki hajnali porát szívom –
az ember érdekel, ki lót-fut, arat,
ki lovára ül még ma is
és kerekít hektáros halastavat.

Az ember, ki parkot épít,
szökőkútjának dallamot farag,
ki családot növeszt – mert tudja, érzi –
minden utódja hű marad.

Marad e tükör-tájon, hol konok népnek
jó föld az aranya.
Hajdúvitézek csitult fiai új szívvel járnak.
Isten házának kálvinos talaja.

E beszédnek "í"-zes ízét
világon máshol nem lelem.
Nevemen szólít ídes Néném –
szíp szava teli érzélem.

Postásom Pista tudja kínom,
tudja rá, mi a gyógyszerem.
Barátok hevét, tüzét vélem.
Asszonyom csókja van velem ...

Kilógó rózsza utam állja –
illata bódít, betakar.
Hunyorog rám a körúti hajnal.
Uram! Mikor lesz újra zivatar?

Hajdúböszörmény, 2015. augusztus 9.

Gargya Imre

Hulladékgazdálkodás európai színvonalon

Tizenegy esztendővel ezelőtt jött létre, tizenegy önkormányzat összefogásával a Hajdúsági Hulladékgazdálkodási Kft.. Hajdúböszörmény mellett, Balmazújváros, Hajdúdorog, Hajdúhadház, Hajdúnánás, Polgár, Bocskai kert, Téglás, Folyás, Görbeháza, Hortobágy, Tiszagyulaháza, Újszentmargita, Újtikos és a böszörményi Városgazdálkodási Kft. voltak az alapítók, melyhez két esztendővel ezelőtt csatlakozott Hajdúsámson is.

A társulás ügyvezetője, Kathy Zsigmond. Három esztendővel ezelőtt választották a korábbi vezető, Will Csaba mellé. Idén februártól, tulajdonosi döntés értelmében, megszűnt a kettős ügyvezetés. Kathy Zsigmonddal beszélgettem az általa vezetett cégről, működésükről, jelenlegi helyzetükről és jövőképeükről.

A MÚLT

- Annak idején mi indokolta a társulás létrehozását?

- A jogelőd a Városgazdálkodási Kft. volt, amely Hajdúböszörmény területén végezte ezt a feladatot. Abban az időben nem volt szokás a települések közös feladat-megoldása, minden település – még a legkisebb falu is – saját maga próbálta a hulladékot eltüntetni. Ez legtöbb esetben nem teljesen környezetbarát módon történt. A társulás létrehozását egy olyan – a hulladékgazdálkodási rendszer fejlesztését szolgáló – pályázat kiírása „kényszerítette” ki, amely a lakosságszámhoz kötötte a hulladékgazdálkodási feladatok ellátását. Az új szervezeti forma létrehozása lehetővé tette a pályázat beadását, amellyel megvalósult a regionális hulladéklerakó telep. Ebben az időben még „gyerekcipőben járt” az ágazat. A tapasztalat pedig az volt, hogy nagyon sok értékes, újrahasznosítható anyag is eltemetődik. Az sem elhanyagolható szempont volt, hogy egyre nagyobb mennyiségű hulladék képződött, amelynek újrahasznosításában az ipar és a gazdaság is látott lehetőségeket. Egyre több felől érte szorítás a hulladékgazdálkodást.

- Mégis szerencsésen jöttek ki ebből a helyzetből...

- Három esztendővel ezelőtt egy újabb sikeres egy milliárd forintos- pályázat révén sikerült megvalósítani a házhoz menő szelektívgyűjtést. Ez óriási előrelépést jelent a korábbi időszakhoz képest. Már korábban kialakítottuk a város több pontján a gyűjtőszigeteket. A lakosság fegyelmezetlensége miatt azonban nem a megfelelő módon működnek ezek az „állomások”. A telepre éves szinten mintegy

25-30 000 tonna hulladék érkezik. Eredetileg 20-25 évre tervezték a lerakó befogadóképességét, ám ez az élettartam a - házhoz menő szelektívgyűjtéssel nagyban növekszik.

A JELEN

- Milyen tapasztalataik vannak ezzel kapcsolatban?

- Alapvetően pozitívak. A lakosság nagy része elfogadta, s rendeltetésének megfelelően használja a sárga és barna fedelű kukákat. Nem lehetünk azonban elégedettek, mert még mindig sok olyan dolog található a kommunális hulladékban, amely szelektíven is gyűjthető lenne. Ezen a téren még mindig fejlődni kell, szükség van a szemléletformálásra. A fiatalabb korosztályt szeretnénk megcélozni, akik talán fogékonyabbak arra, hogy minél nagyobb arányban válogassák ki az újrahasznosítható anyagokat a kommunális hulladékból. A szelektív gyűjtés minél nagyobb arányú elterjedése sok lehetőséget tartogat, amely első sorban a lakosok számára lenne előnyös. Lehetőség lenne 80 literes edényzet használatára is, illetve használatban maradhatnának a jelenlegi 120 literes kukák is, még kevesebb hulladék esetén is: a hatékonyabb szelektív esetén akár hetven százaléka is lehetne a szolgáltatási díj a mostaninak.

- Mi az, ami megoldásra vár még ezen a területen?

- A hulladékgazdálkodás szűk keresztmetszetét adja az üvegek szelektív gyűjtése. Jelenleg csak a gyűjtőszigeten helyezhetik el a lakosok a feleslegessé vált palackjaikat. Néhány hónapon belül ezen a téren is jelentős változás történik majd. A társulás hét önkormányzatánál, - egy nyertes pályázatnak köszönhetően- Böszörményben is megszervezik a házhoz menő szelektív üveggyűjtést is.

- Milyen speciális helyzetek vannak a szolgáltatás elvégzésében?

- Nehezen oldható meg a társasházak esetében a szelektív gyűjtés. Itt a szigetek jelentenék az igazi megoldást, ha a lakosok is partnerek lennének a megfelelő használattal. Sajnos ebben az esetben nem tudom, mi lenne az igazán helyes megoldás.

- Az ágazatban a közelmúltban, most is, s a jövőben is olyan változásokról hallani, amelyek nagyban meghatározzák a működést.

- Az ágazat átalakulóban van, amely az elmúlt két-három esztendőben felgyorsult. Alapvető fontosságú, hogy április 1-jétől megalakul a Nemzeti Hulladékgazdálkodási Koordináló és Vagyonkezelő Zrt. A lakosok ebből annyit érzekelhetnek, hogy a számlájukat nem a céghez kell majd befizetni, hanem az új szervezeti egységhez.

- Mit jelent ez a változás az önök szempontjából?

- Az előzményekhez tartozik, hogy a törvényi előírásoknak megfelelően nonprofit társasággá alakultunk. Ez azt jelenti, hogy a tulajdonosok nem vehetik ki a nyereséget a vállalkozásból. Ez mára oka fogyottá vált, hiszen az utóbbi két-három esztendőben veszteséges a működés. A most felálló állami szervezet, a hozzá befolyt lakossági díjakból megtéríti majd a költségeinket. Az utóbbi években mi is érezzük az adminisztrációs terhek növekedését. Csak üdvözölni tudjuk azt a kormányzati szándékot, amely ezek csökkentésére irányul.

AJÖVŐ

- Mindezek tükrében honnan lesz majd pénzük fejlesztésre?

- Ahogy az előbb említettem a központi szervezet csak a napi működést finanszírozza. A járművek és egyéb berendezések amortizációjára már nincs fedezet. Nem marad tehát más lehetőségünk, csak a pályázati források kihasználása. Szerencsésnek mondhatjuk magunkat, mert egy korszerű, fiatal géppark áll rendelkezésünkre.

- Ennek ellenére azért bizonyosan vannak terveik, amelyeket szeretnének megvalósítani?

- Fontos, hogy lépést tartsunk a fejlődéssel, s megfeleljünk a legkorszerűbb követelményeknek.

Szeretnénk a depónia belsejében keletkező gázok hasznosítására egy mini égetőművet létrehozni, a zöldhulladékból képződött komposzt értéksítéséhez keverő-és csomagolóüzemet építeni. A mára már szűknek bizonyuló válogató csarnokot is bővíteni kellene.

Nagy igény van az építési törmelékből előállított örleményre, amelyet út-és járdaalapba raknak. Egy ilyen berendezés vásárlása is a terveink között szerepel. Jó lenne, ha a város különböző pontjain, hulladékudvarokat tudnánk létesíteni, ahol a kommunális hulladékon kívül a veszélyes hulladékot is elhelyezhetné a lakosság. Szeretnénk fel-futtatni az iskolai papírgyűjtést is, bevonva ebbe a tevékenységbe az önkormányzatot is.

Saáry Lilla

Napforduló

Ez az év leghosszabb éjszakája. A tizenkettedik éjszaka, amit a menedékházban töltök.

Hideg sötétség árad be az ablakokon át, megfojt, lassan megöl. Odakinn suttog a hideg. Idebenn ropog a kandallóban a tűz, de már nem sokáig. Tizenkét éjszaka telt el, mióta a lavina eltemette. Azóta mindent eltűzeltem: fahasábokat, székeket, asztalt, ágyat, matracot, könyveket.

Ellobbant s a kéményen át elszállt a remény, hogy élve hagyom el a menedékházat. Ha kinyitom az ablakot, beszivárog a hideg, a latyak, de kimászni nem tudok, ugyanis pár éve rácsokat szereltettem az ablakokra, mikor beszéltek, hogy egyre több a tolvaj a hegyekben. Az ajtó kifelé nyílik, nem tudom felfeszíteni. A plafonon keresztül sem menekülhetek. Ha madár lennék, sem repülhetnék el. Nemrég megpróbáltam kimászni a kéményen át, de a fűstsűrű az utamat állta.

Tizenkét éjszakával ezelőtt érkeztem. Éjszakákat mondok, éjszakákat számolok, pedig már csak a karórám mutatja nekem, hogyan telik az idő. Mikor leesett a hó, elkezdődött egy éjszaka, ami még mindig tart. Eredetileg túrázni jöttem a hegyekbe, s azt hittem, csak kétszer alszom a kunyhóban, utána indulok is haza. Hoztam magammal három napra elegendő élelmet, tüzelőt is. Elhoztam a farkaskutyámat, Csillagot.

Három éjszakával ezelőtt öltem meg őt. A csontjai akkor már előmeredtek a szőre alól, folyton vicsorgott, és a szemében a hó hideg tüze égett. Többször is beleharapott saját magába, vér pettyezett be a bundáját, a padlót s engem is, mikor végigsimítottam a szőrén. Csillag rám meredt, a szemében ott táncolt ezer meg ezer riadt farkas-ős, segítséget várt tőlem, a falkavezértől. Abban reménykedett, hogy enni adok neki – ahogy eddig mindig. De nem adhattam neki semmit. Üres volt az összes szekrény, az ételes zacskók és a konzervdobozok is.

Még egyszer végignéztem a konzervdobozokat, és miközben egy icipici, száradt báhéjat próbáltam kiszedni az egyikből, megvágtam az ujjamat. Kis seb volt, de mély, ömlött belőle a vér. Csillag odajött hozzám, és nyalogatta a sebemet, míg csak abba nem maradt a vérzés. Végigsimítottam csapzott, érdes bundáján, a lapockái és a gerinccsigolyái kidomborodtak a tenyerem alatt. Remegett a kezem. Ha akkor rám ugrik, még így, legyengül-

ten is fel tudja tépni a torkomat. Akkor felnézett rám, oldalra fordította a fejét, megnyalta a kezem ép részét is, és csóválta a farkát.

Csillag aznap egy kicsit élénkebb volt. Valószínűleg azért, mert az a kevés vér, is jót tett neki. Majdnem hús. Sült hús illata. Nagyon rég éreztem. A szervezet, ha nem jut tápanyaghoz, a zsírtartalékok után az izmokat kezdi el lebontani. Minden órával kevesebb hús marad a csontokon. Lassú, fájdalmas halál. Senkinek nem kívánám.

Megvártam, amíg Csillag elalszik. Mostanra kicsi, gyenge kölyökkutyává fogyott. Összegömbölyödve aludt, az orrát a farkán pihentette. Ahogy álmodott, néha megrándult a füle, a bajsza vagy a hátsó lába. Fogtam a követ, amivel az ajtót szoktam kitámasztani, és lesújtottam vele. Egyetlen egyszer.

Most sült hús és megpörkölődött kutyaszőr szaga terjeng a menedékházban. És alvadt vére, vizelet és ürüléké. A seb, amit Csillag lenyalogatott, elfertőződött, lüktet, és sárgás, bűzös genny szivárog belőle. Lekaparok valamennyit a fagyott hóból, amihez az ablakon át hozzáférék, de ez nem sokat segít. A szag sem oszlik el, a hó csapdába ejtette azt is.

Először azt hittem, farkasok üvöltenek, de aztán rájöttem, hogy csak a szél súvít odakinn. Olyan volt, mintha idebenn is sűrűsödne a sötétség. A kezem egyetlen, lüktető fájdalomcsomó. Izzadok, betegszagom van, ráz a hideg, a ruha dörzsöli a testemet, ruha nélkül megfagyok.

Valaki rekedten suttogni kezd. – Eddig minden éjszaka hosszabb volt, mint az előző.

– Hahó! – kiáltok. – Van ott valaki?

Senki nem felel. Ahogy elhallgatok, a suttogás újratekődik. Kiabálok, de hiába. Nem látok senkit. Persze, a havon keresztül hogyan is juthatna el hozzám a hang?

Ahogy ez eszembe jut, felismerem a saját hangomat. Szorosan összezárom az ajkamat. Nem hallgathatom tovább a hangomat.

Kinyitom az egyik ablakot, betör a fagy szaga. Kiráz a hideg, összekocannak a fogaim. De jó is a hideg, lehűti egy kicsit azt a beteges tüzet, amivel égek. Miért is nyitottam ki az ablakot? Jó lenne, ha ki tudnék mászni rajta. Megfagyhatnék.

Megrázom a fejemet. A rácson keresztül behúzom magamhoz az ablakból a kutyabőr, amit még

tegnapelőtt tettem ki. Kell a meleg. Ahogy kiolvad, a nedves-nyers kutyabőr förtelmes szaga csapja meg az orromat.

A sarokban, ahová nem ér el a kandalló fénye, egy farkas árnya settenkedik. Ugyanabban a ritmusban mozog, mint ahogy a lángok játszanak a kandallóban. Úgy tesz, mintha árnyék lenne csak. De engem nem ejt át. Már éjszakák óta itt settenkedik. – A bőrdet akarod? – kérdezem.

A kutyabőr bűze egyre elviselhetetlenebb. Mégsem vehetem le, mert szükségem van rá: a kandallóban épp most lobbant el az utolsó láng. Már csak gyöngé, piciny parázs pislákol. Vörös szemek a sötétben.

Dörög az ég, mozdul fölöttem a hó, a sarokban farkas morog. Valószínűleg a reggelt még megérem, de kérdés, hogy meg akarom-e érní.

– Csillag – szólítom meg a farkast –, meg akarsz enni engem? Egyél meg, kérlek.

A parázsszemek kihunynak. Az idő folyóssá válik, felfal és kiköp, mint a hideg, mint a hó. A hajnal közel van, a hajnal távol van, elmúlt már éjfél, közeleg az éjfél.

A következő józan gondolatom az, hogy valahol még van egy üveg tűzgyújtó folyadék és gyufám is. Ha meggyújtom a padlót és magamat, minden véget ér, egyetlen nagy lobbanásban. Már keresem a tűzgyújtó folyadékot, amikor meghalok a saját hangomat, pedig nem is szólaltam meg.

Vörös szemek lebegnek előttem. A nedves kutyaszőr szagát egyre erősebben érzem.

Odakint egyre hangosabb a dörgés és a morgás. – Csillag, te vagy az? El tudsz vinni oda, ahol világos lesz és meleg? – kérdezem. Nincs válasz. Csak a sötétség. Megtalálom a tűzgyújtó folyadékot, és végiglocsolom magamon. Amennyire fel van most hevülve a testem, talán nem is érzem majd a lángokat.

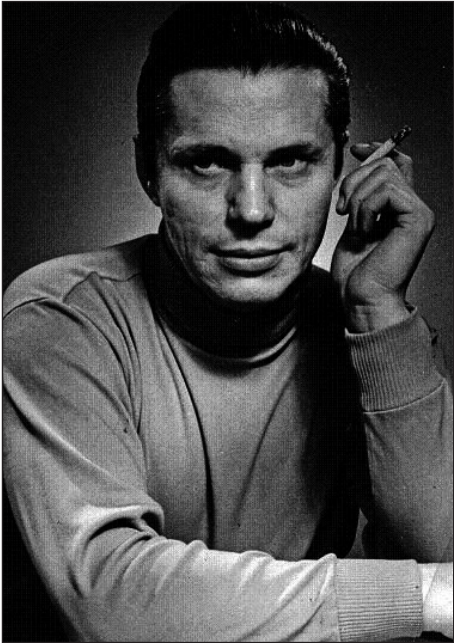
– Sajnálom – mondom. Kitárom a kezem az ég felé, ahol valamikor ott függött a Nap, és lábujjhegyre állok, hogy egy kicsit közelebb legyek hozzá. – Dönts a sorsomról, farkas.

A dörgés, ami odakintről beszűrődik, minden eddiginél erősebb, és élesen súvít a szél. Gyufát gyújtok, forróság szökik fel, lobbanó hang kíséretében aranyszínű fény tör a mennyezet felé, elvakít, felold magában.

Fotó: Internet

TADEUSZ ŚLIWIAK

1928. január 23-án született Lvovban. 1945-ben Varsóba, 1948-ban Krakóba költözött. Többféle egyetemi tanulmány elkezdése és elhagyása után színművészeti főiskolán szerzett diplomát, (évfolyamtársa volt többek között Zbigniew Cybulski) s Krakóban színészként helyezkedett el. Amikor a Variety Theatre irodalmi művészeti vezetője lett, már számos irodalmár, költő csoportosult körötte. A Lengyel Televízióban előbb gyermekműsorokkal kísérletezett, később önálló rendszeres műsorokat szerkesztett, amelyek közül a Kulturális Magazin kiemelkedő programja volt. Az Irodalmi Élet főszerkesztője, a krakkói Barbarus irodalmi csoport tagja volt. Első verseskötete Utak és utcák címmel 1954-ben jelent meg, de a számos verseskötet mellett gyermekek számára írt könyveket, az orosz irodalom kortárs-szerzői műveit fordította, s a magyar irodalomból is átvett/ fordított munkákat. Népszerű mint dalszerző és slágerszövegíró. A Lengyel Írószövetség tagja volt 1953-tól az 1994. december 3-án Krakóban bekövetkezett haláláig. Számos művészeti díjat nyert el, és magas állami kitüntetésekben részesült.

A „Dal a vérről” című verse a magyar forradalom idején született, s tükrözi a lengyel nép őszinte szolidaritását. A lengyelek kötszereket, kenyeret, élelmet gyűjtöttek és küldtek a harcoló Budapestnek. A lengyel városokban az utcákon álltak sorban az emberek, s vért adtak a sebesült magyar szabadságharcosok számára.

SŁOWO O KRWI

Gdzie sprawiedliwy
wybucha gniew,
gdzie w walce wolność do zdobycia,
— tam nas nie braknie.

Toczą krew
dla ich zwycięstwa,
dla ich życia.

Lekarzu śmiało
sącz krew z żył,
niech ile trzeba w szkle się zbierze,
zostaw mi tyle
abym żył
i mógł zwycięstwem się nacieszyć.

Nie czas rozprawiać o ich losach,
gdy ranne ręce wznoszą sztandar. .
Może dla ciebie czarnowłosa
ta krew
i polski chleb
i bandaż.
A może tobie Paganini
małej winiarni
życie wróci
- ta krew,
gdy żyły twe opłynię
i z niebem w oczach się przebudzisz.

Ta krew, co Wisłą nie spłynęła
gdy lud nasz kruszył mury kłamstw,
ta krew, co Wisłą nie spłynęła
po stokroć się należy wam.
Lekarzu popatrz
ilu nas ...
W serca przyjaciół życie przelej.
Lekarzu spiesz się,
nagli czas.
Czekają
ranni
przyjaciele.

1956. október.

DAL A VÉRRŐL

Ahol kirobban az
igazságos harag,
hol a harcban a tét a szabadság
— mi ott vagyunk.

Adjatok vért,
az életükért,
s hogy vesszen a rabság.

Csak bátran, orvos,
szívd ki a vért,
amennyi kell, mind üvegbe gyűjtsd,
csak annyit hagyj,
hogy éljek és
örülni tudjak győzelmüknek.

Nincs idő róluk fecsegni már,
mikor vérvő kéz viszi a zászlót.
Tán a tiéd lesz, fekete lány,
ez a vér,
a lengyel kenyér,
s a sebre a vászon.
És talán neked, kicsi borpince
nagy hegedűse,
életed adja vissza a vér,
ha pilla nyitván
az ég színe szemedbe visszatér.

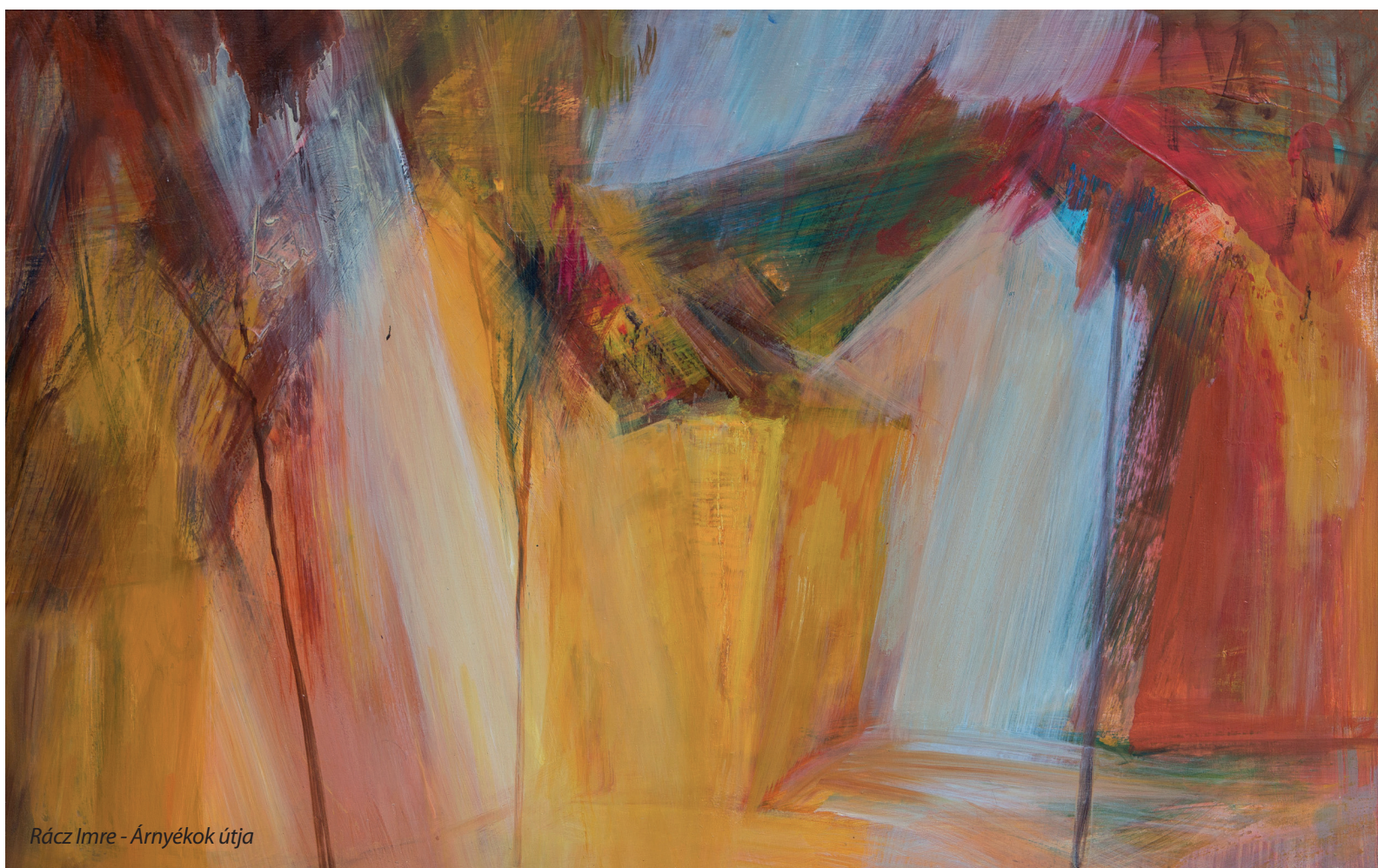
Vérünk, mely nem folyt el a Visztulán,
hogy szétzúztuk a hazugság-falat,
vérünk, mely nem folyt el a Visztulán,
titeket illet, nektek maradt.
Nézd orvos,
mennyien vagyunk...
Önts életet barátaink szívébe.
Siess, orvos,
nem várhatunk.
Sebesült
vár
a vére.

Lengyelből fordította: Gömöri György

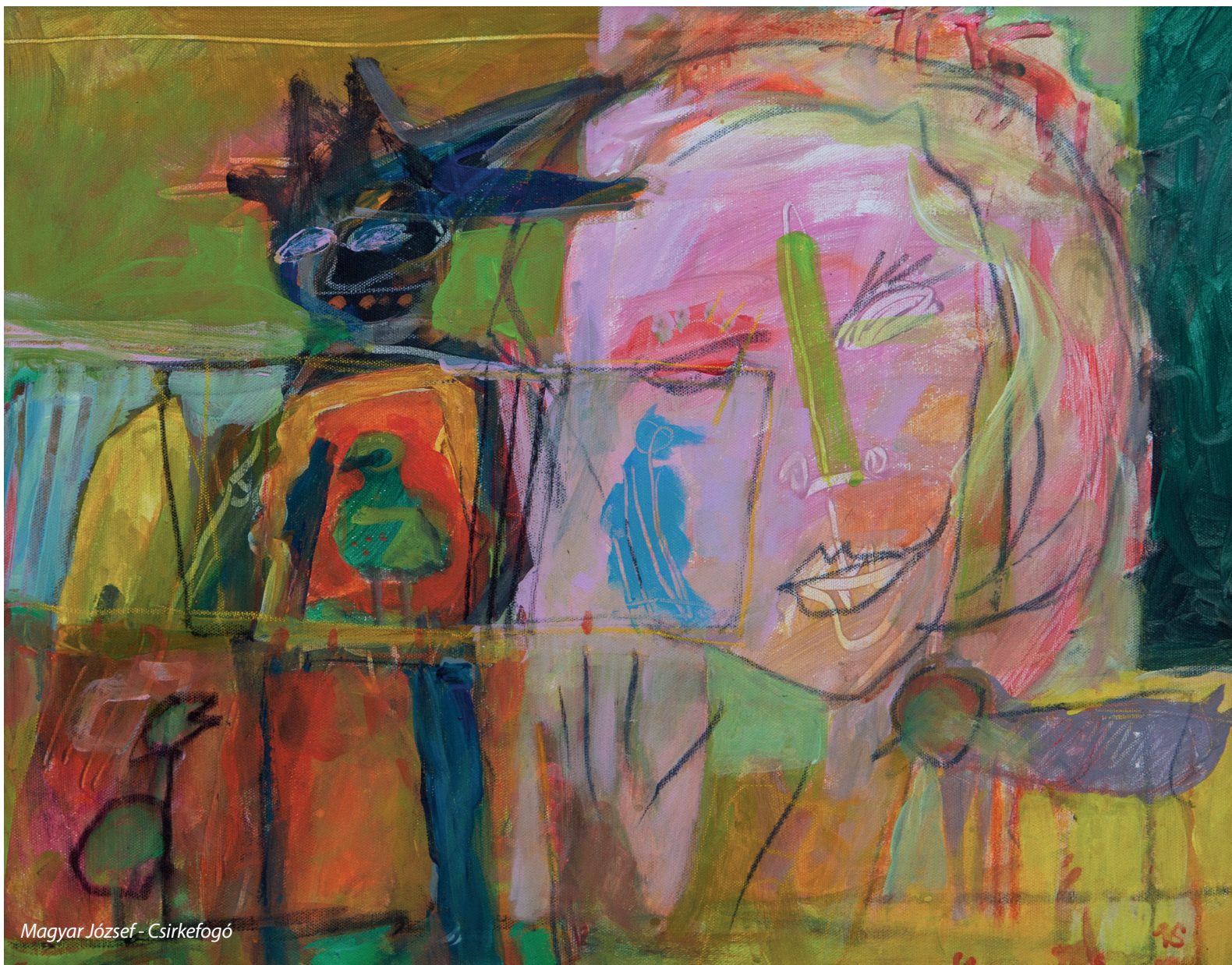
A Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep alkotásai

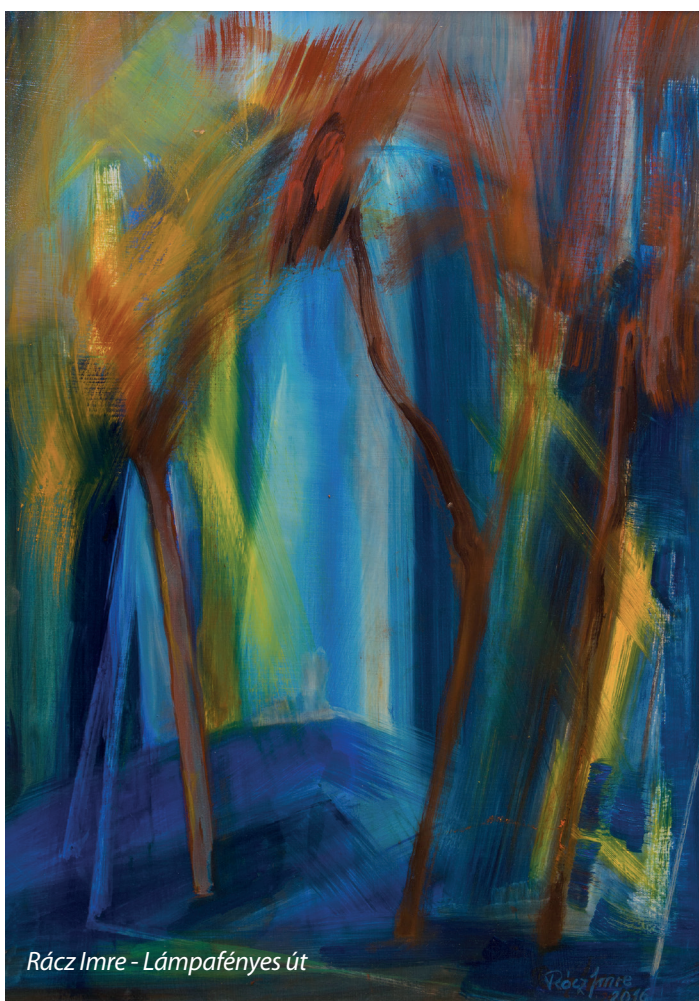
Kőrösi Papp Kálmán - Vészhelyzet

Rácz Imre - Árnyékok útja

Magyar József - Csirkefogó

Rác Imre - Lámpafényes út

Pálfi Gyula - Remények

A Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep 53. nyári kurzusán (2016. július 1-17.)

Káplár Miklós-díjban részesült:

Körösi Papp Kálmán festőművész (Budapest)

Nívódíjat kaptak:

Renata Szyszlak festőművész (Lengyelország)

Rác Imre festőművész (Debrecen)

Különdíjban részesült:

Láng Eszter festőművész (Debrecen)

